

Pirttisaaren virkistysalueen hoito- ja käyttösuunnitelma

Uudenmaan virkistysalueyhdistys

Ruut Rabinowitsch-Jokinen 2009

KUVAILULEHTI

TEKIÄ	Ruut Rabinowitsch-Jokinen/Metsähallitus, kuvat Ruut Rabinowitsch-Jokinen
TOIMEKSIANTAJA	Uudenmaan virkistysalueyhdistys
SUOJELUALUETYYPPI/ SUOJELUOHJELMA	Uudenmaan virkistysalueyhdistyksen virkistysalue
ALUEEN NIMI	Pirttisaari
JULKAISUN NIMI	Pirttisaaren virkistysalueen hoito- ja käyttösuunnitelma
TIIVISTELMÄ	<p>Tämä suunnitelma on tehty Uudenmaan virkistysalueyhdistyksen omistamalle virkistysalueelle Pirttisaarella. Alueen yhteenlaskettu pinta-ala on 17,12 hehtaaria ja se muodostuu kolmesta erillisestä määräälasta Pirttisaaren keski- ja kaakkoisosissa. Pirttisaari sijaitsee Porvoon saaristoalueella, noin 28 km päässä Porvoon kaupungista lounaaseen. Virkistysalue avautuu yleisölle keväällä 2009.</p> <p>Virkistysalueen luonto on vaihtelevaa saaristoluontoa. Suurin osa metsistä on tuoreita mustikkatyyppin (7,8 hehtaaria) tai kuivia kanervatyyppin kangasmetsiä (6 hehtaaria), mutta joukossa on myös lehtomaisia käenkaali - oravanmarjatyyppin (0,5 hehtaaria) sekä kuivahkoja puolukkatyyppin kangasmetsiä (1,1 hehtaaria). Muina luontotyyppinä esiintyy hiekkarantaa 0,1 hehtaaria sekä merenrantakallioita ja -kivikoita 1,6 hehtaaria. Pirttisaaren lajistoon kuuluu yksi uhanalainen kasvilaji (keltamatarata) ja kolme uhanalaista lintulajia (räyskä, selkälokki ja naurulokki).</p> <p>Suunnitelman tavoitteena on toimia alueen kehittämisen apuvälineenä ohjaamalla virkistysalueen hoitoa ja käyttöä alueen erityispiirteet, luontoarvot ja paikalliset asukkaat huomioiden. Suunniteltujen toimenpiteiden tavoitteena on tehdä alueesta kävijöiden näkökulmasta viihtyisiä sekä samalla edistää alueen luontotyyppien luontaisten rakennepiirteiden palauttamista ja luonnon monimuotoisuutta.</p> <p>Suunnitelma on tehty kymmenvuotiskaudeksi 2009–2018. Osa virkistysalueen rakenteisiin ja reitteihin liittyvistä toimenpiteistä on kiireellisiä alueen avautuminen huomioon ottaen.</p> <p>Suunnitelmaan sisältyy metsän- ja luonnonhoidon toimenpiteitä yhteensä 10,9 hehtaarin alueella, reittien kunnostamista tai viitoituksen laatimista yhteensä noin 5 km matkalle, 3 kompostikäymälän, 1–2 nuotiopaikan, puusuojan, keittokatoksen, 2 näköalapaikan penkkien, veneen kiinnityslenkkien, 2 opastuspisteen ja 5–7 muun esittelytaulun teko. Suunnitelmaan sisältyy myös virkistysalueen kehittämisen kannalta oleellisimpien sotilasrakennuskohteiden turvallisuuteen liittyviä toimenpiteitä, vaikka vastuu kyseisistä toimenpiteistä on puolustusvoimilla.</p>
SIVUMÄÄRÄ	38

Sisällys

Sisällys	3
1 Johdanto	4
1.1 Suunnitelman kohde ja tavoitteet.....	4
1.2 Tulevat käyttäjät ja alueen saavutettavuus.....	4
1.3 Toteutus	5
2 Alueen luonto ja historia	6
2.1 Yleiskuvaus.....	6
2.2 Historia ja maankäyttö	7
2.3 Maisema- ja kulttuuriarvot.....	8
2.4 Luontotyypit.....	9
2.5 Lajisto	11
3 Hoidon ja käytön toimenpiteet.....	12
3.1 Metsän- ja luonnonhoito	12
3.1.1 Toimenpiteiden periaatteet	12
3.1.2 Kuviotiedot ja toimenpiteet.....	13
3.2 Virkistysalueen palvelurakenteet	23
3.2.1 Yleistä	23
3.2.2 Levähdyspaikkarakenteisiin liittyvät toimenpiteet.....	25
3.2.3 Reitteihin liittyvät toimenpiteet.....	29
3.3 Sotilasrakenteet ja -rakennuskohteet.....	34
3.4 Huolto ja valvonta.....	37
4 Lähteet.....	38

LIITTEET

Liite 1: Osa Onaksen yleiskaavaaluonnoksen (28.2.2008) kartasta

Liite 2: Kooste Onaksen yleiskaavaaluonnoksen (28.2.2008) karttaan liittyvistä merkintäselityksistä.

- *Suunnitelma on esitelty yleisölle kommentointia varten Metsähallituksen järjestämässä osallistamistilaisuudessa, Porvoossa 27.5.2009*
- *Metsähallituksen Söderskär-Långörenin saariston hoito- ja käyttösuunnitelman projektiryhmän seminaarissa 23.3.2009 suunnitelmaa käsiteltiin, jolloin mm. Suomen veneilyliiton ja ammattikalastajajärjestön edustajat kommentoivat työtä*
- *Pro Pörtö ry-kyläyhdistys on kommentoinut suunnitelmaa ja paikalliset saaren asukkaat myös erikseen*
- *Suunnitelmaan on tehty tarkentavia muutoksia 8.6.2009/Rea Nyström*
- *Hyväksyty Uudenmaan virkistysalueyhdistyksen hallituksessa 16.6.2009.*

1 Johdanto

1.1 Suunnitelman kohde ja tavoitteet

Tämä hoidon ja käytön suunnitelma on laadittu Uudenmaan virkistysalueyhdistyksen noin 17 hehtaarin suuruiselle virkistysalueelle Pirttisaassa. Pirttisaari sijaitsee Porvoon saaristossa (kartta 1) ja sen kokonaispinta-ala on noin 150 hehtaaria. Uudenmaan virkistysalueyhdistyksen omistama alue tuli yhdistyksen hallintaan vuoden 2007 alusta ja se täydentää yhdistyksen retkeilyratamaverkostoa Suomenlahdella. Pirttisaaren virkistysalue avautuu kävijöille kesällä 2009.

Virkistysalueen hoito- ja käyttösuunnitelman tarkoituksena on ohjata Uudenmaan virkistysalueyhdistyksen Pirttisaaren virkistysalueen hoitoa ja käyttöä alueen erityispiirteet, luontoarvot ja paikalliset asukkaat huomioiden. Suunnitelma laadittiin virkistysalueen käyttöönoton ensimmäiseksi kymmenvuotiskaudeksi 2009 – 2018. Suunnitelman toivotaan toimivan apuvälineenä virkistysalueen kehittämisessä ja sen hoitotöiden ja palvelurakenteiden toteutuksessa. Erilaisilla luonnonhoidon toimenpiteillä, virkistyskäytön rakenteilla ja retkeilijöiden opastuksella vaikutetaan luontoelämysten ja virkistäytymisen laatuun, luontotyyppien monimuotoisuuden ja luonnontilaisuuden säilymiseen sekä luontotyyppien luontaisten rakennepiirteiden palauttamiseen.

Pirttisaaren virkistysalue jakautuu kolmeen osaan, joista kaksi pienempää sijaitsee Svartvikenin lahden poukamassa (yht. 2,1 ha) ja 15 ha suuruinen alue etelämpänä Lerviksuddenin niemessä. Virkistysalueen luonto on vaihtelevaa saaristoluontoa käsittäen erilaisia ranta- ja metsäluontotyyppisiä. Sotilaskäytön jäljiltä on maastossa jäljellä erilaisia sotilasrakennelmia. Pirttisaari ei lukeudu valtakunnallisiin luonnonsuojeluohjelma-alueisiin eikä Natura 2000 -alueeseen. Pirttisaari on kokonaisuudessaan luokiteltu Itä-Uudenmaan maakuntakaavassa (2007) virkistyskäyttöön kehitettäväksi alueeksi sekä lisäksi valtakunnallisesti merkittäväksi kulttuuri- ja maisema-alueeksi. Pirttisaari kuuluu myös Onaksen saariston osayleiskaavaan, jonka valmistelu on aloitettu vuonna 2006. Osayleiskaavan luonnoksessa (28.2.2008) Uudenmaan virkistysalueyhdistyksen alue on jaoteltu VV-, VR-1-, tai VR -virkistysalueluokiksi (liitteet 1 ja 2), jotka mahdollistavat kevyiden virkistyskäyttöä palvelevien rakenteiden teon. Osayleiskaavassa on myös rajattu tarkemmin maisemalliset erityiskohteet (liitteet 1 ha 2 sekä suunnitelman luku 2.3).

1.2 Tulevat käyttäjät ja alueen saavutettavuus

Pirttisaassa asuu vakituisesti 13 henkilöä (Porvoon kaupunki 2008) ja siellä on noin 100 asuttua rakennusta. Loma-asujia Pirttisaassa on vilkkaimpina lomaviikkoina arviolta 200–300 henkilöä. Pirttisaaren kohdistuu Suomen Veneilyliiton veneilyasiantuntija Kaj-Erik Löfgrenin mukaan (suullinen tiedonanto 26.3.2009) voimakkaita virkistyskäyttöpaineita

pääkaupunkiseudun ja Loviisan väliseltä alueelta. Pirttisaaren virkistysalue tulee houkuttelemaan kävijöitä paitsi luonnon ja retkeilymahdollisuuksien vuoksi, myös sotilaskäyttöhistoriansa takia. Loma-asujien lisäksi tulevia kävijöitä arvioidaan olevan muutamia satoja vuosittain. Kävijämäärää pyritään pitämään kohtuullisena paikallisten asukkaiden ja herkän luonnon takia. Kävijöitä koskevat jokamiehenoikeudet, eikä heille tarjota pitkäaikaista leiriytymismahdollisuutta, yhtä kattavia palveluja tai rantautumismahdollisuuksia kuin esimerkiksi läheisessä Helsingin liikuntaviraston ylläpitämässä Kaunissaaren kansanpuistossa. Kaunissaarella vieraili vuonna 2008 liikuntaviraston saaristopäällikkö Sanna Kallionpään mukaan noin 18 000 kävijää.

Virkistysalueen käyttäjistä suurin osa saapuu todennäköisesti omilla veneillään. Rantautua voi Svartvikenin lahden entiseen puolustusvoimien laituriin, joka on valtion Senaatti-Kiinteistöjen hallinnassa. Laiturissa on tilaa arviolta noin 4 – 7 veneelle. Lisäksi Lerviksuddenin rantakallioille asennetaan kiinnityslenkkejä, joihin ei tosin syvää rantaa vaativilla veneillä pääse. Pirttisaareen kulkee myös Sipoon Kalkkirannasta ympärivuotisesti yhteysalus (Pirttisaari-Bodö liikenne Oy) sekä osan vuodesta Helsingistä Porvooseen kulkeva risteilylaiva m/s J.L. Runeberg. Ne pysähtyvät Pörtö vikenin lahden puoleisilla höyrylaiva- ja koululaitureilla, joilta on matkaa virkistysalueen pohjoisosaan teitä pitkin 0,9–1,1 km. Pirttisaaren tiet ovat yksityisiä (Porvoon kaupunki 2008). Teistä monet ovat vain noin 1,5 m leveitä karrutien kaltaisia teitä, joita tässä suunnitelmassa on kutsuttu käyttösä mukaan mönkijäteiksi.

1.3 Toteutus

Tämä hoito- ja käyttösuunnitelma on laadittu Uudenmaan virkistysalueyhdistyksen toimesta yhteistyössä Metsähallituksen kanssa. Suunnitelma liittyy laajempaan Metsähallituksen laatimaan hoito- ja käyttösuunnitelmaan, johon lukeutuu mm. Söderskärin, Glosolmenin ja Långörenin alueet. Kyseisen suunnitelman on tarkoitus valmistua vuoden 2009 loppuun mennessä. Pirttisaaren hoito- ja käyttösuunnitelman laatimisesta ja siihen liittyvistä 3-päiväisistä maastotöistä vastasi Metsähallituksen suunnittelija, MMM Ruut Rabinowitsch-Jokinen. Työn ohjaajana on toiminut suunnittelupäällikkö Rea Nyström Uudenmaan virkistysalueyhdistyksestä. Suunnitelmassa on hyödynnetty Metsähallituksen suunnittelija Kimmo Kolehmainen vuonna 2004 keräämää luontotyyppitietoa, Froste Ahlforsin laatimaa kasvillisuuskartoitusta (2006), Onaksen saariston luonto- ja maisemaselvitystä (Porvoon kaupunki 2006), ympäristöhallinnon uhanalaisten lajien Hertta-tietokantaa (Ympäristöhallinto 2008) ynnä muita alueeseen liittyviä selvityksiä ja julkaisuja.

Suunnittelutyö aloitettiin tammikuussa 2009 perehtymällä taustamateriaaliin ja kirjallisuuteen sekä tiedottamalla asiasta Pirttisaaren Pro Pörtö –kyläyhdistykselle. Maastotöiden (13.-15.1.2009) yhteydessä tutustuttiin alueen luontoarvoihin, tarkistettiin alueen luontotyyppien kuviointi, arvioitiin puuston, reittien sekä rakennelmien tila ja toimenpiteiden tarve. Suunnitelma työstettiin loppuun maaliskuu- ja huhtikuussa.

Suunnitelman tekoon liittyen on alueen asukkaiden ja nykyisten käyttäjien edustajana keskusteltu Henry Mansnerin kanssa 13.1.2009. Hän esitti huolensa virkistyskäytön mahdollisista häiriöistä alueen asukkaille ja haitoista luonnolle. Myös Pirttisaaren merivartioston henkilökunnan sekä veneilyasiantuntija Kaj-Erik Löfgrenin asiantuntemusta on hyödynnetty. Uhkakuvina ovat järjestyshäiriöt, luonnon kuluminen, roskaaminen ja pitkäkestoinen leirytyminen virkistysalueella. Suunnitelman teossa on huomioitu nämä seikat ja pyritty ennaltaehkäisemään ongelmien syntymistä.

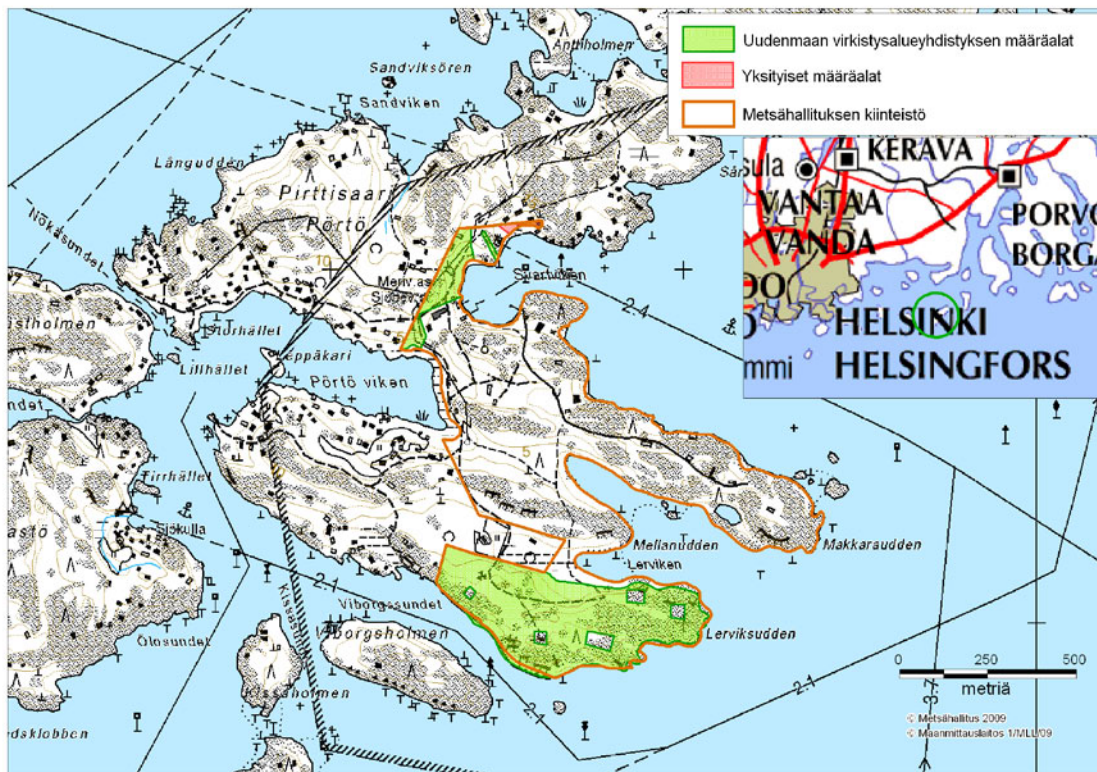
Suunnitelmaa on kommentoinut Metsähallituksen etelärannikon puistonjohtaja Tiina Niikkonen ja suunnitelma on linjassa Metsähallituksen Pirttisaaren luonnonsuojelualueen kehittämisen kanssa. Suunnitelma lähetetään Pro Pörtö -kyläyhdistykselle kommentointia varten.

Tarkoituksena on, että virkistysalue avautuu yleisölle pian tämän suunnitelmaraportin valmistumisen jälkeen ja virkistysalueen kehittämistoimenpiteet ovat todennäköisesti vielä kesken ensimmäisten kävijöiden saapuessa. Tässä tilanteessa lienee hyvä että alueen kehittämisen keskeneräisyydestä tiedotettaisiin esimerkiksi virkistysalueen nettisivuilla, jotta kävijät osaisivat varautua tilanteeseen.

2 Alueen luonto ja historia

2.1 Yleiskuvaus

Pirttisaari sijaitsee Porvoon kunnassa, noin 28 km päässä Porvoon keskustasta ja noin 10 km päässä Sipoon Kalkkirannasta etelään (kartta 1). Pirttisaaren luonto on vaihtelevaa ja monin paikoin luonnontilaisen kaltaisena säilynyttä. Saarella on iältään, rehevyydeltään ja kosteusoloiltaan vaihtelevia metsiä, rantahietikoita, -kivikoita ja kallioita. Metsissä ja rannoilla kasvaa siellä täällä ikivanhoja ja kookkaita mäntyjä ja osa metsäalueesta on luonnontilaisen kaltaisena säilynyttä. Pirttisaari kuuluu hemiboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeeseen Suomen ympäristökeskuksen rajausten mukaan. Onaksen saariston luonto- ja maisemaselvityksen (Kärkkäinen 2006) mukaan Pirttisaari on maaperältään amfiboliittia, sarvivälkegneissiiä, kvartsi- ja granodioriittipitoista kalliota, joka on monin paikoin ohuen moreenin peittämää. Porvoon seudulla vuotuinen sademäärä on noin 640 mm (Ilmatieteen laitos 1991) ja kasvukauden pituus noin 170 päivää (Heino ja Hellsten 1983).

Kartta 1. Pirttisaaren sijainti sekä Uudenmaan virkistysalueyhdistykselle ja yksityisille henkilöille luovutetut määräalat Metsähallituksen kiinteistöstä.

2.2 Historia ja maankäyttö

Pirttisaarella on tiettävästi ollut vakituista asutusta 1700-luvun alusta saakka, jolloin virolaiset sotapakolaiset asettuivat saarelle. Vuonna 1756 Pirttisaareen perustettiin kalastusyhtiö, jossa saarelaiset sekä muualta saapuneet kalastajat työskentelivät. 1800-luvun alussa Pirttisaarella asui 18 perhekuntaa. Pirttisaaren Svartvikeniin perustettiin tulliasema vuonna 1838 (nykyisen merivartioaseman paikalle) ja läheiselle Bastön saarelle luotsiasema vuonna 1840. (Lindblad ja Mikander 1972).

Pirttisaarelaiset hankkivat elantonsa kalastamalla, hylkeen ja lintujen pyynnillä, viljelyllä sekä lehmien ja lampaiden pidolla (Lindblad ja Mikander 1972). Lampaat laidunsivat Pirttisaaren saaristossa vapaina, mikä muokkasi saarten kasvillisuutta. 1990-luvulla eläimiä pidettiin enää vain vähän (Ympäristöministeriö 1992) ja pellot ovat 1970-luvulla jätetty kasvamaan umpeen (Lindblad ja Mikander 1972). Nykyisiä elinkeinoja Pirttisaarella ovat ammattikalastus, venekuljetusyrittäjyys sekä venetelakkatoiminta (Eniro 2009 ja suullinen tiedonanto 26.3.2009: kalastusalueen isännöitsijä Christian Lindén).

Pirttisaaren kaakkoisosasta lohkaistiin 1880-luvulla maa-alue valtiolle, jolle perustettiin toisen maailmansodan aikaan sotilasparakkeja ja -linnoituksia (Lindblad ja Mikander 1972).

Aluetta ovat sittemmin hallinnoineet puolustusvoimat ja vuoden 2009 alusta Metsähallitus. Uudenmaan virkistysalueyhdistykselle luovutetuista määräaloista tehtiin maanvaihtokauppa vuoden 2006 lopussa. Metsähallituksen kiinteistön rajoja on määräalojen luovutuksen jälkeen korjattu noudattamaan paremmin rantojen muotoja, mistä johtuen eivät kiinteistön ja määräalojen rajat mene täysin yksiin (kartta 1).

Pirttisaarelaiset ovat voineet liikkua vapaasti viime vuosina virkistysalueyhdistyksen mailla. Muita liikkujia alueella on todennäköisesti käynyt vähän, sillä sotilaskäytöstä muistuttavia ja liikkumisen kieltäviä kylttejä on vielä jäljellä alueen reunoilla. Yhdistyksellä ei ole Pirttisaaressa omaa vesialuetta. Viehekalastusta varten on lunastettava normaalit kalastusmaksut. Pyydyksiä varten tarvitaan aina lisäksi vesialueen hoitokunnan lupa. Virkistysalueyhdistyksen ja Metsähallituksen mailla on harjoitettu pienriistan metsästystä Suomenlinnan rannikkorykmentin Erämiehet ry:n toimesta. Alueen pienehkö koko ja virkistyskäyttö huomioiden lienee hyvä että metsästyksestä luovutettiin turvallisuus- sekä luonnonsuojelusyistä.

2.3 Maisema- ja kulttuuriarvot

Pirttisaaren etelä- ja lounaisosien saaret ja kallioniemet sekä Makkaraudenin ja Lerviksuddenin niemet ovat maisemansuojelun kannalta arvokkaita luonnonmaisema-alueita (Kärkkäinen 2006). Ne on merkitty Onaksen yleiskaavaluonnoksessa (liite 1) alueiksi, joissa on säilytettäviä ympäristöarvoja ja joissa alueen maisemakuvaa ei saa turmella. Lisäksi Pirttisaaren kylälahti (Pörtö viken tai Byviken) on valittu edustavaksi perinnemaisemakokonaisuudeksi Ympäristöministerion maisema-aluetyöryhmässä (Ympäristöministeriö 1992). Alueen erityisiksi arvoiksi työryhmä mainitsee harvinaislaatuksen perinteisen ja eheän saaristolaismaiseman, joka heijastaa saaren perinteisiä elinkeinoja ja asumismuotoja. Perinnemaisema-alueen rajaus näkyy liitteessä 1.

Pirttisaaren pääsaarella on lisäksi kaksi kulttuurihistoriallista erityiskohdetta. Toinen kohteista on Onaksen osayleiskaavaluonnoksessa (liite 1) suojeltu, vuonna 1838 rakennettu C.L. Engelin suunnittelema tullirakennus, joka sijaitsee nykyisen merivartioston pihassa. Toinen erityiskohteista on Pirttisaaren koulun pihapiirin tuntumassa oleva historiallinen hautapaikka. Hautapaikka on mainittu museoviraston muinaisjäännöstietokannassa.

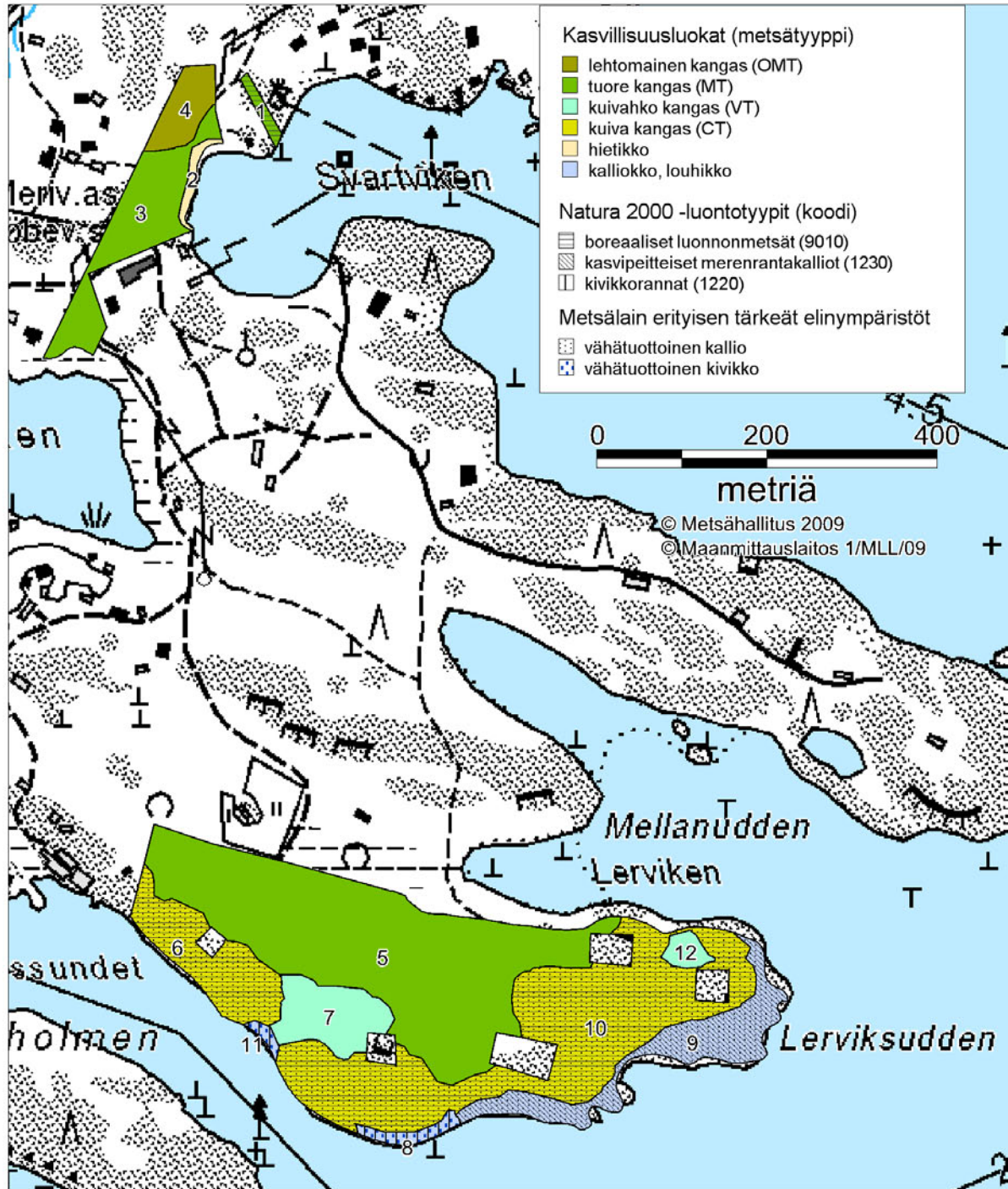
2.4 Luontotyypit

Virkistysalueen luontotyypit vaihtelevat rehevistä metsistä kivisiin rantaluontotyyppeihin muodostaen monimuotoisen ja arvokkaan kokonaisuuden. Luontotyypit on luokiteltu ja rajattu karttaan kuvioiksi niiden pääasiallisen kasvillisuuden, kehitysvaiheen ja luonnontilaisuuden mukaan Metsähallituksen luontotyyppikartoituksen ja osin tämän suunnittelun yhteydessä (kartta 2). Tavoitteellisena kuvion minimikokona on ollut 0,5 hehtaaria, mutta myös joitakin tätä pienempiä arvokkaita ja ympäristöstään selvästi erottuvia kohteita on kuvioitu.

Metsät ovat iältään, puulajikoostumukseltaan, aluskasvillisuudeltaan ja muulta rakenteeltaan vaihtelevia. Luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen arvokasta on että puuston joukossa on huomattavan iäkkäitä mäntyjä, jotka tarjoavat petolinnuille pesäpaikkoja ja joilla elää todennäköisesti oma erikoistunut kasvi-, sieni- ja eläinlajistonsa. Rannoilla puolestaan esiintyy monen muotoisia kallioita ja kivikkorantoja sekä yksi hiekkaranta. Niittyjä ja ketoja esiintyy pieninä laikkuina rannoilla, kallioilla sekä teiden ja rakennusten läheisyydessä (Ahlfors 2006). Niitä ei kuitenkaan ole kuvioitu pienuutensa tähden, mutta ne rikastuttavat alueen luontoa ja lajistoa. Noin puolet alueesta on puustoltaan verrattain runsastuottoista, mutta rantojen kallioilla, kivikoissa ja hietikoissa on hyvin hidaskasvuista puustoa sekä täysin puuttomiakin alueita. Kasvillisuusluokat ja niiden pinta-alat on esitetty taulukossa 1.

1700-luvulta jatkunut ihmisasutus on vaikuttanut luonnon kehitykseen alueella. Metsissä on merkkejä sekä poiminta- (kuviot 3, 4, 7 ja 12) että avohakkuista (kuvio 5) sekä polttopuun keräämisestä. Lisäksi ihmistoiminnan ja laidunnuksen jäljet näkyvät luonnossa reitteinä, paikoittaisena maaston kulumisena ja roskaisuutena, niittykasvillisuuden esiintymisenä sekä sotilaskäyttöön liittyvinä rakennelmina. Näistä seikoista huolimatta noin puolet alueen pinta-alasta on luonnontilaisen kaltaisena säilynyttä (kuviot 1, 6, 8 ja 10).

Virkistysalueelta löytyi suunnittelun yhteydessä Natura 2000- luontotyyppityksen mukaisia kivikkorantoja 0,24 hehtaaria (kuviot 8 ja 11), kasvipeitteistä merenrantakalliota 1,4 hehtaaria (kuvio 9) ja boreaalisia luonnonmetsiä 6,13 hehtaaria (kuviot 1, 6 ja 10). lisäksi löytyi metsälain 10 §:n mukaisia erityisen tärkeitä karukkokankaita puuntuotannollisesti vähätuottoisempia elinympäristöjä 7,7 hehtaaria (kuviot 6, 8-11). Natura 2000 -luontotyyppien löytyminen ei säätele alueen hoitoa tai käyttöä, sillä alue ei kuulu Natura 2000 -alueeseen. Natura 2000 -luontotyypit ovat kuitenkin Euroopan yhteisön tärkeitä pitämiä ja antavat siten alueen luontoarvoista lisätietoa. Metsälakikohteita puolestaan koskee säilyttämisvelvoite ja metsänomistaja voi halutessaan todennuttaa havaitut erityisen tärkeät elinympäristöt metsäkeskuksella (Meriluoto ja Soininen 1998).

Kartta 2. Virkistysalueen jakautuminen erilaisiin luontotyypeihin ja niiden mukaisiin kuvioihin.

Taulukko 1. Kasvillisuusluokkien esiintyminen ja pinta-alat.

kasvillisuusluokka (metsätyyppi)	kuviot	pinta-ala (ha)
lehtomainen kangas (OMT)	4	0,48
tuore kangas (MT)	1, 3, 5	7,77
kuivahko kangas (VT)	7, 12	1,08
kuiva kangas (CT)	6, 1	6,03
hietikko	2	0,12
kalliokko, louhikko	8, 9, 11	1,64

2.5 Lajisto

Pirttisaaren entisen sotilasalueen putkilokasvit on inventoitu vuosina 2004 – 2005 (Ahlfors 2006). Inventoiduista putkilokasvilajeista yli 10 % oli harvinaisia. Harvinaiset kasvit olivat pääosin merenrantojen kasveja, kuten tanskankuirimo (*Cochlearia danica*), suola-arho (*Honckenya peploides*), suolasolmukki (*Spergularia salina*), isosuolamaltsa (*Atriplex longipes ssp. longipes*), merisinappi (*Cacile maritima*), merinätkelmä (*Lathyrus japonicus*), ruskokaisla (*Blysmus rufus*) ja pieni ketosilmäruoho (*Euphrasia stricta var. tenuis*). Lisäksi alueelta löytyivät silmällä pidettävät lännenmaltsa (*Atriplex glabriuscula*), liuskamaltsa (*Atriplex hastata*) ja ketoneilikka (*Dianthus deltoides*) sekä uhanalainen keltamatara (*Galium verum*).

Onaksen saariston eläimistö on tyypillistä saaristolajistoa, johon lukeutuu nisäkkäistä mm. metsäjänis (*Lepus timidus*), kettu (*Vulpes vulpes*), metsämyyrä (*Myodes glareolus*), metsähiiri (*Apodemus flavicollis*) ja mäyrä (*Meles meles*) (Porvoo kaupunki 2008). Petolinnuista alueella pesii nuolihaukka (*Falco subbuteo*) ja sääksi (*Pandion haliaetus*) (Porvoo kaupunki 2008). Lisäksi Pirttisaaren eteläpuolitse kulkee arktiselle tundralle pesimään pyrkivien lintujen muuttoreitti.

Silmälläpidettäviä eläimiä alueella ovat saukko (*Lutra lutra*), sääksi, kivitasku (*Oenanthe oenanthe*), riskilä (*Cephus grylle*), teeri (*Tetrao tetrix*) ja käki (*Cuculus canorus*) (Porvoo kaupunki 2008, Rassi ym. 2001). Myös silmällä pidettäviä harmaahylkeitä on Metsähallituksen suojelubiologi Antti Belowin mukaan tavattu Pirttisaaren edustan luodoilla (suullinen tiedonanto 26.3.2009). Lisäksi yksi silmällä pidettävä hyönteinen, tammipiiloyökkönen (*Conistra erythrocephala*) on tiettävästi esiintynyt pirttisaareissa vuonna 1989 (Ympäristöhallinto 2009). Uhanalaisia eläimiä Onaksen saaristossa ovat räyskä (*Sterna caspia*), naurulokki (*Larus ridibundus*) ja selkälokki (*Larus fuscus*), (Porvoo kaupunki 2008).

3 Hoidon ja käytön toimenpiteet

3.1 Metsän- ja luonnonhoito

3.1.1 Toimenpiteiden periaatteet

Virkistysalueen metsän- ja luonnonhoidon tavoitteena on tehdä alueesta kävijöiden näkökulmasta viihtyisä sekä samalla edistää alueen luontotyyppien luontaisten rakennepiirteiden palauttamista ja luonnon monimuotoisuutta. Nämä tavoitteet ovat useimmiten hyvin yhteen sovitettavissa, sillä luonnontilaisen kaltainen metsä koetaan yleensä kauniiksi sen vaihtelevuuden ja lajirikkauden tähden.

Metsissä luonnontilaisuuden kaltaisuudesta kertovat puuston erirakenteisuus, vanhat puuyksilöt, puulajien monipuolisuus sekä lahopuun määrä. Näitä ominaispiirteitä syntyy metsiin erilaisten luontaisten häiriöiden ja ikäkehityksen myötä. Luontaisista häiriöistä yleisimpiä ovat pienaukot, joita syntyy puiden tai puuryhmien kuollessa ja kaatuessa tautien, tuholaiden tai tuulen aikaansaamana. Muita häiriöitä ovat muun muassa metsäpalot ja myrskyt. Luonnontilaisen kaltainen luonto ylläpitää kullekin luontotyyppille ominaista lajistoa ja turvaa lajiston monimuotoisuutta.

Luonnonhoidossa on usein kyse luontaisten rakennepiirteiden synnyn nopeuttamisesta ja ohjaamisesta, mikä toteutetaan matkimalla erilaisia luonnon häiriöitä. Myös tässä suunnitelmassa on pyritty lisäämään luonnontilaisuuden ominaispiirteitä monipuolistamalla tasarakenteisen metsän tilarakennetta, suosimalla monipuolista puuston laji- ja ikäkehitystä, vaalimalla lahopuustoa sekä siivoamalla roskia. Osalla metsäaluetta on myös ehdotettu paikoittaista harvennusta sekä lahojen pystypuiden kaatoa alueen virkistyskäytöllisen arvon ja turvallisuuden lisäämiseksi.

Suunnitelmassa ehdotettujen hakkuiden olisi hyvä tapahtua metsurityönä ainakin niillä paikoilla, jonne ei tule valmista tietä. Kuvion 5 hakkuut voidaan toteuttaa hakkuukoneella, mikäli sellainen on käytettävissä. Tällöin työ olisi hyvä tehdä jäätyneen maan aikaan, jotta maastovauriot jäisivät mahdollisimman vähäisiksi. Harvennuksissa jätetään mahdollisuuksien mukaan hyväkuntoisia ja kaunislatvuksisia havupuita ja kaikki lehtipuut sekä aikaisemman ikäpolven puut säästetään. Aiotuista hakkuista tehdään metsälain 14 § mukaisesti metsäkeskukselle metsänkäyttöilmoitus.

Vaikka hakkuutähteiden olisi ravinnetalouden kannalta hyvä jäädä metsään, koetaan ne kuitenkin usein maiseman kannalta epäesteettisiksi. Tämän vuoksi ne olisi alueen virkistyskäyttö huomioiden hyvä koota huomaamattomampiin havupuuvaltaisiin kohtiin kasoiksi tai vaikkapa haketta paikan päällä. Haketta voi myös käyttää polkujen parannusaineena.

3.1.2 Kuviotiedot ja toimenpiteet

Alla on esitelty kunkin kuvion luontotiedot sekä esitetyt metsän- ja luonnonhoidon toimenpiteet. Toimenpiteet on myös esitetty tiivistetysti toimenpidekartassa (kartta 4) sekä taulukossa 2. Kuvauksissa mainitut puiden läpimittatiedot ovat puiden rinnankorkeusläpimittoja.

Kuvio 1

Pinta-ala 0,1 hehtaaria

Natura 2000 –luontotyyppi: Boreaalinen luonnonmetsä (koodi 9010)

Kuvio on kallioista mustikkatyyppin tuoretta mäntyvaltaista kangasmetsää, jossa esiintyy laikuittain myös kuivemman kankaan kasvillisuutta. Metsä on luonnontilaisen kaltaista ja vastaa Natura 2000 -luontotyyppityksen mukaista boreaalista luonnonmetsää, mutta ei ole edustavuudeltaan merkittävä. Vallitsevien mäntyjen ikä on noin 140 vuotta, pituus 20 metriä ja läpimitta 32 cm. Vallitsevassa latvuserroksessa on myös muutamia kuusia ja jopa 300-vuotiaita mäntyjä. Kehitysluokaltaan metsikkö on erirakenteinen ja puuston kokonaistilavuus on arviolta 120 m³/ha. Kohtalaisen runsaan alikasvoksen muodostavat kuuset sekä muutamat koivut ja männyt. Pensaina on vähän pihlajaa ja lahoppua on niukasti (4,5 m³/ha).

Toimenpiteet: Metsikkö säilytetään luonnontilaisena eikä metsän- tai luonnonhoidollisia toimenpiteitä välttämättä tarvita. Luonnonmetsässä on yleensä runsaasti monimuotoisuudelle tärkeää lahoppua, mutta tässä metsässä sitä on kuitenkin niukasti. Syynä on todennäköisesti tarvepuun keräys. Lahoppua olisikin hyvä olla enemmän ja sen syntymisen kiirehtimiseksi kahden männyn tyven ympäri hakataan kirveellä ura. Männyt valitaan koivujen läheisyydestä, jotta koivut saavat lisää kasvutilaa mäntyjen kuollessa pystyyn.

Kuvio 2

Pinta-ala 0,12 hehtaaria

Kuvio on suojaista luonnonhiekkarantaa, jolla kasvaa yksittäinen 9 -metrin tervaleppä. Kuvio on merkitty uimarannaksi Onaksen osayleiskaavaluonnoksessa (28.2.2008, Liite 1). Hiekkaranta on pienialainen ja hiekan seassa on varsinkin kuvion eteläosassa runsaasti isompia kiviä ja kalliolaikkuja.

Hiekkarannan kasvillisuutta tai hyönteisiä ei ole inventoitu vaateliaan lajiston varalta. Rantaa on muokannut 1900-luvun alusta jatkunut satamakäyttö (Lindblad ja Mikander 1972) ja viime vuosina rantaa on käytetty uima- ja rantautumispaikkana, josta merkinä on kevytrakenteinen laituri ja roskaisuus. Laituri on tällä hetkellä kallellaan. Hiekkaranta ei siis täytä luonnonsuojelulain kriteerejä luonnontilaisuudesta.

Toimenpiteet: Hiekkaranta säilytetään nykyisellään ja mikäli rannalta löydetään harvinaista lajistoa, se pyritään säilyttämään aitaamalla. Hiekkarannalta kerätään roskat, joita on yhden roskapussin verran. Lisäksi kevytrakenteinen laituri (0.6 x 4 m) toimitetaan pois, jotta veneiden rantautumista ei suosittaisi.

Kuvio 3

Pinta-ala 1,39 hehtaaria

Kuvio on mustikkatyypin tuoretta mäntyvaltaista kangasmetsää, jossa esiintyy kalliolaikkuja. Vallitsevien mäntyjen ikä on noin 140 vuotta, pituus 22 metriä ja läpimitta 32 cm. Vallitsevassa latvuseroksessa on myös saman ikäisiä kuusia ja noin 40-vuotiaita rauduskoivuja. Kehitysluokaltaan metsikkö on erirakenteinen. Runsaan alikasvoksen muodostavat männyt ja kuuset sekä vähemmässä määrin pihlajat sekä raidat. Pensaina on taikinanmarjaa ja vadelmaa. Puustoa on noin 140 m³/ha ja lahopuuta noin 6 m³/ha.

Metsä on vanhaa, tiheydeltään vaihtelevaa. Puiden joukossa kasvaa muutamia jopa 300-vuotiaita mäntyjä. Kuvio jatkuu Pirttisaarentien molemmin puolin ja sitä halkoo kapea sähkölinja. Sähkölinjaa on pidetty osin avoimena. Merivartioston tontin pohjoispuolelta on korjattu noin 20 kuollutta puuta pois. Kuvion eteläpäähän kuuluu osa heinäisestä pienestä pelikentästä. Kentällä on 2 maalia, lentopalloverkon tolpat ja pieni pelivälinevaja.

Toimenpiteet: Metsikkö säilytetään mahdollisimman luonnontilaisena, mutta tien lähiympäristöä hoidetaan maisemallisista ja luonnonhoidollisista syistä. Tielle on vaarassa kaatua pystyyn kuolleita kuusia noin 10 kappaletta, jotka on syytä kaataa. Kaadettavista puista puolet jätetään paikoilleen lahopuiksi, mutta loput voi käyttää polttopuiksi, sillä metsässä on ennestään jo kohtalaisen paljon lahopuuta. Tien lähimaisemaa avarretaan poistamalla alikasvoksen kuusia ja mäntyjä pelikentän lähellä olevien näyttävien ikivanhojen mäntyjen ympäriltä noin 2 m säteellä. Samoin tehdään myös kuvion 58 puolivälin ja tien välissä olevan vanhan männyn ympärillä. Näin nämä erityisen kauniit puut tulevat esiin ja näkymä avartuu. Lisäksi tien reunoilta 5–10 metrin etäisyydellä harvennetaan vaihtelevasti noin puolet läpimitaltaan alle 10 cm kuusista ja 10 % vastaavan kokoisista männyistä. Näiden alikasvospuiden vähentämisessä painotetaan etenkin vähälukuisten, mutta monimuotoisuuden kannalta arvokkaiden lehtipuiden kasvutilan lisäämistä. Poistettavia alikasvospuita on kaikkiaan noin 100 rankaa. Rangat kootaan kasoiksi ja ne voidaan käyttää polttopuuna.

Kuvio 4

Pinta-ala 0,48 hehtaaria

Kuvio on tanssilavan piha- ja ympärysmetsää, joka on lehtomaista ja kuusivaltaista. Vallitsevien kuusten ikä on noin 80 vuotta, pituus 25 metriä ja läpimitta 30 cm. Vallitsevassa latvuseroksessa on myös 80 – 150 -vuotiaita mäntyjä ja noin 60-vuotiaita koivuja. Kehitysluokaltaan metsä on uudistuskypsää. Pääosin harvahkon alikasvoksen muodostavat kuuset, raidat, männyt sekä yksi vaahtera. Pensaina esiintyy kohtalaisesti pihlajaa. Puustoa on keskimäärin 200 m³/ha ja lahopuuta noin 3 m³/ha.

Kuviolla on tanssilava, buffettina toiminut piharakennus sekä tarjoilukatos, joihin tulee sähkö (kuva 1). Tanssilava-alue on Pro Pörtö ry:n käytössä. Kuvion itäreunaa pitkin kulkevan sähkölinjan alta on kaadettu puut noin 5 metrin levyiseltä kaistaleelta. Kuvion keskikohtaa on pidetty aukeana piha-alueena ja sen laidoilta on kaadettu noin puolet vallitsevan latvuseroksen kuusista. Tanssilavan vierustalla kasvaa kauniita koivuja ja kuusia, jotka kehystävät lavaa. Piha-alueella on hajallaan ilmeisesti penkkeinä toimineita puun runkoja sekä peleissä mukana olleita autonrenkaita, puutavaraa ja köyttä. Alue antaa hieman epäsiistin vaikutelman.

Kuva 1. Tanssilavan pihapiiri kaipaa siistimistä.

Toimenpiteet: Kuvio pyritään pitämään viihtyisänä ja metsäisenä kokoontumispaikkana, jonka vuoksi aluetta siistitään ja puustoa hoidetaan. Kookkaita puita ei enää kaadeta, jotta metsän tuntu säilyy. Kuvion eteläosan metsässä harvennetaan noin 20 kpl läpimitaltaan alle 20 cm kuusista. Harvennus toteutetaan siten, että koivuille ja ikivanhalle männylle tulee enemmän tilaa. Näin lähimaisema tulee monipuolisemmaksi ja valoisaammaksi, mutta näkösuoja kuvion takana olevalle talolle säilyy. Tapahtumissa tarvittavat penkit ja peleissä käytetyt tarvikkeet olisi jatkossa hyvä säilyttää piharakennuksen sisällä tai muuten järjestyksessä. Tarpeettomat romut siivotaan pois, joita on 2–3 mönkijän peräkärreistä (maalipönttöjä, pulloja, rautalankaa ym.). Rangat kootaan kasoiksi ja voidaan käyttää poltto- tai muuna tarvepuuna.

Kuvio 5

Pinta-ala 6,29 hehtaaria

Kuvio on mustikkatyypin tuoretta kuusi-mäntysekametsää, jossa esiintyy laikuittain myös kivikkoja ja lehtomaisen kankaan kasvillisuutta. Metsikkö on varsin tasaikäistä, varttunutta kasvatusmetsää (kuva 2). Puusto on tiheää ja vallitsevien kuusten ja mäntyjen ikä on keskimäärin 45 vuotta, pituus 16 metriä ja läpimitta 18 cm. Nämä kuuset on saatettu aikoinaan istuttaa. Vallitsevassa latvuskerroksessa esiintyy myös vähän noin 60-vuotiasta rauduskoivua ja raitaa. Ylispuina on muutamia 110-vuotiaita mäntyjä. Alikasvoksena on vähän kuusia ja mäntyjä ja pensaina pihlajaa ja pajua. Puustoa on keskimäärin 240 m³/ha ja lahoppua n. 15 m³/ha.

Tämä laajahko metsikkö on todennäköisesti avohakattu 1960-luvun alussa, jonka jälkeen metsää on paikoin uudistettu kuusia istuttamalla. Männyin on annettu uudistua metsikköön luontaisesti siemenpuiden avulla. Metsä on varsin tasaikäistä ja tasarakenteista sekä metsätaloudellisesta hoitonäkökulmasta katsottuna kiireellisessä ensiharvennusvaiheessa. Puusto on alkanut jo

harventua itsestään, mikä tuottaa kuviolle lahoppua mukavalla vauhdilla. Metsän aluskasvillisuus on monin paikoin kärsinyt tiheän puuston aiheuttamasta valon puutteesta. Metsikössä on sortunut bunkkeri (sotilasrakennuskohde 4) sekä lahonnut lautavaja. Mikäli tulevana vuosikymmeninä virkistysalueella tulee polttopuutarvetta, voi tässä suunnitelmassa ehdotettujen toimenpiteiden lisäksi tältä kuviolta harventaa tiheimpiä kohtia, vanhimmat puut ja lehtipuut säästäten.

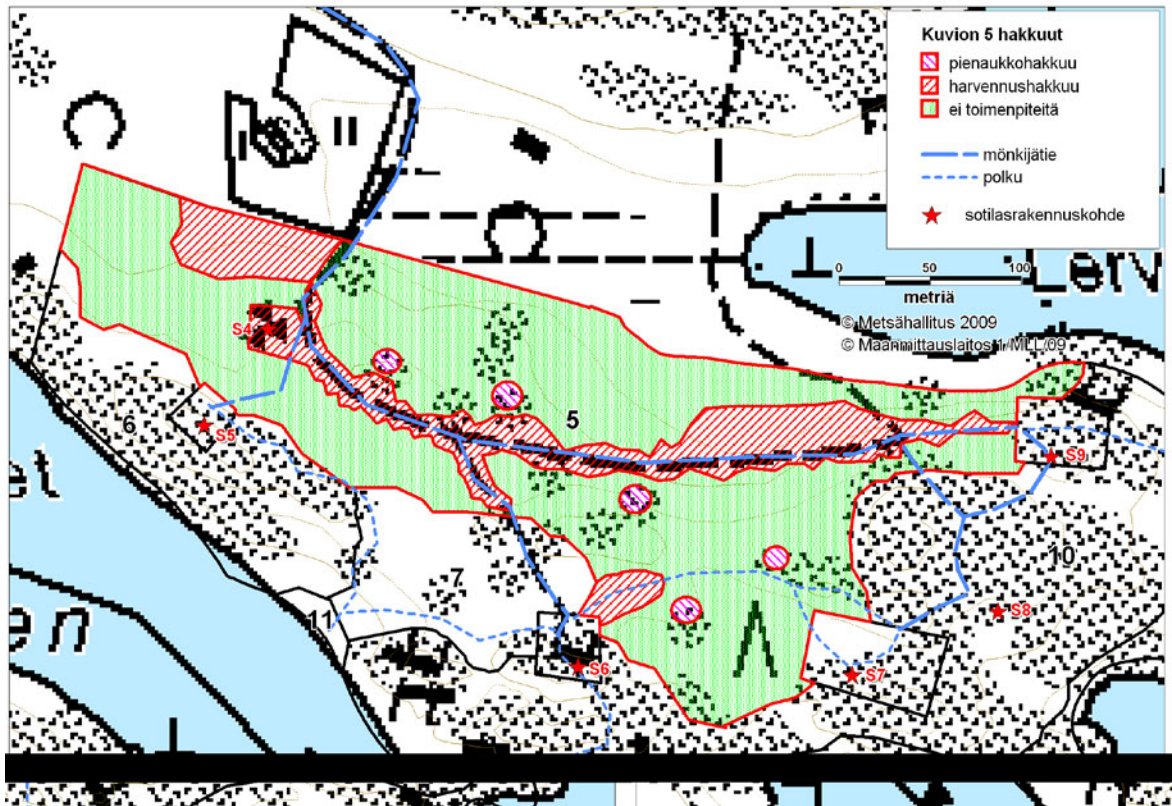
Kuva 2. Kuvion 5 tiheä ja tasarakenteinen metsämaisema kaipaa vaihtelevuutta ja valoisuutta.

Toimenpiteet: Metsän rakennetta monipuolistetaan osin luonnonhoidollisia ja osin virkistyskäytön tarpeita ajatellen. Metsässä tehdään pienaukko- ja harvennushakkuita, joissa metsään luodaan luonnontilaisen metsän rakennevaihtelua jäljitteleviä pienaukkoja sekä harvemman ja tiheimmän puuston mosaiikkia (kartta 4). Näin metsään syntyy tilaa ja valoa uudelle taimiainekselle, aluskasvillisuudelle ja lehtipuille, ja metsässä elävä lajisto monipuolistuu. Samalla kulkureitin ympäristössä metsän tunnelman synkkyys vähenee ja maisemaan tulee kaivattua vaihtelua, avaruutta ja kauneutta.

Kuviolla kulkevien reittien varsilta kaadetaan pystyyn kuolleet puut, jotka ovat vaarassa kaatua polulle. Niistä voi osan käyttää tarvepuuna ja muu osa jätetään maapuuksi. Reitiltä havaintoetäisyydellä oleviin kohtiin hakataan 5 pienaukkoa (ks. kartta 4) jotka ovat halkaisijaltaan 15–25 metriä ja epäsäännöllisen ympyrän muotoisia. Aukot on suunniteltu kohtiin, joissa maa kohoaa ympäristöään hieman korkeammalle valoa ja lämpöä vaativia lajeja huomioiden ja joissa esiintyy lehtipuita. Pienaukoista hakataan ja korjataan pääsääntöisesti muut puut paitsi lehtipuut, vanhat männyt ja taimet. Sortuneen bunkkerin (sotilasrakennuskohde 4) päältä poistetaan varovasti kuuset (5 kpl) ja näkymä bunkkerilta Pirttisaarentielle avataan harventamalla puolet havupuista pois (n. 10 kpl). Kuviolla kulkevan yhdysreitit (R1, kartta 4 ja

6) reunoilta harvennetaan havupuustoa vaihtelevasti ja varovasti siten, että paikoin jätetään harventamattomia kohtia ja paikoin harvennetaan jopa 30 % havupuista 15 metrin säteellä tiestä. Reitin puolivälissä on tien vieressä kaksi komeaa ja vanhaa raitaa. Näiden ympäriltä hakataan kuuset 3 m säteellä, sekä harvennetaan 30 % kuusista tien pohjoispuolelta 25 m säteellä aina idempänä olevaan tienhaaraan saakka. Tultaessa pohjoisen suunnasta yhdysreittiä pitkin kuviolle, heti oikealla olevaan metsikköön tehdään lehtipuista hyödyttävä harvennushakkuu 80 metrin säteellä (kartta 4), jossa poistetaan 30 % havupuista. Puustoa harvennetaan myös sotilasrakennuskohteelta 6 lähtevän polun kumminkin puolin 10 m säteellä ja 40 m pituudelta. Hakkuukertymä on kuviolla yhteensä arviolta 80 m³, josta noin 65 % on kuitupuuta, noin 20 % on tukkipuuta ja loput tähteitä.

Kuvion ja sen läheisen metsittyvän pellon välisestä aidasta poistetaan piikkilangat, johon pellon omistaja Henry Mansner on antanut suostumuksensa (keskustelu 13.1.2009).

Kartta 3. Havainnollistus kuvion 5 hakkuista.

Kuvio 6

Pinta-ala 1,27 hehtaaria

Natura 2000 –luontotyyppi: Boreaalinen luonnonmetsä (koodi 9010), Metsälain (10§) mukainen erityisen tärkeä elinympäristö: karukkokankaita puuntuotannollisesti vähätuottoisempi kallio

Kuvio on mäntyvaltaista kalliometsää, jonka alasta vajaa puolet on kalliopintaa ja muu osuus kuivaa kangasta. Metsä on luonnontilaisen kaltainen, kehitysluokaltaan erirakenteinen ja vastaa Natura 2000 -luontotyyppityksen mukaista edustavuudeltaan hyvää boreaalista luonnonmetsää sekä metsälain mukaista karukkokankaita puuntuotannollisesti vähätuottoisempaa kalliota. Vallitsevan latvuskerroksen muodostavat männyt, jotka ovat noin 160-vuotiaita, 8-metrisiä ja läpimitaltaan 20 cm. Alikasvoksena on kohtalaisesti noin 60-vuotiaita kuusia ja mäntyjä. Pensaina on hieman pihlajaa. Puustoa on keskimäärin 72 m³/ha ja lahoppuuta 3,8 m³/ha.

Metsikkö on hyvin kaunista, mutta vaikeakulkuista kallioisuuden ja jyrkän maaston vuoksi. Kuviolta on näköala merelle. Kuvion keskivaiheilla on pieni vierasmaapalsta, jolla on kallioon kaivettu tykki.

Toimenpiteet: [Kuviolla ei tarvita metsän- eikä luonnonhoidollisia toimenpiteitä.](#)

Kuvio 7

Pinta-ala 0,91 hehtaaria

Kuvio on kuivahkoa puolukkatyyppin kuusi-mäntysekametsää, jossa esiintyy kalliolaikkuja. Metsikkö on kehitysluokaltaan erirakenteista. Vallitsevien kuusten ja mäntyjen ikä on 60 vuotta, pituus 13 metriä ja läpimitta 13 cm. Lisäksi vallitsevassa latvuskerroksessa esiintyy vähän noin 28-vuotiaita rauduskoivuja. Ylispuina on yleisesti 160-vuotiaita mäntyjä. Alikasvoksena on jonkin verran kuusia. Puustoa on keskimäärin 125 m³/ha ja lahoppuuta niukasti.

Metsä on vaihtelevaa ja kaunista. Rannan tuntumassa puusto nuorentuu ja tihentyy. Kuvion läpi kulkee polku, joka poikkeaa myös tässä tiheämmän ja nuoremman puuston kulmassa.

Toimenpiteet: [Metsä säilytetään mahdollisimman luonnontilaisena, jonka vuoksi myös retkeilijöiden kulkua pyritään ohjaamaan polulle. Polun selkeyteen ja houkuttelevuuteen liittyen rannan tuntumassa olevaa nuoremman puuston keskittymää harvennetaan polun tuntumasta. Nuorista, läpimitaltaan alle 15 cm männyistä harvennetaan 10–20 kpl. Osa puista jätetään lahoppuiksi. Puiden pois kuljettamiseen tarvittaneen vene.](#)

Kuvio 8

Pinta-ala 0,18 hehtaaria

Natura 2000 –luontotyyppi: Kivikkoranta (koodi 1220), Metsälain (10§) mukainen erityisen tärkeä elinympäristö: karukkokankaita puuntuotannollisesti vähätuottoisempi kivikko

Kuvio on kaunista kivikkorantaa. Kivien halkaisija on keskimäärin 50 cm. Kivikossa ei kasva puita eikä pensaita ja se on Natura 2000- luontotyyppityksen mukainen edustavuudeltaan merkittävä kivikkoranta sekä metsälain mukainen karukkokankaita puuntuotannollisesti vähätuottoisempi kallio.

Toimenpiteet: Kivikko säilytetään luonnontilaisena ja puhtaana. Kivikosta kerätään roskat, joita oli arviolta yksi jätessäkillinen.

Kuvio 9

Pinta-ala 1,4 hehtaaria

Natura 2000 –luontotyyppi: Kasvipeitteinen merenrantakallio (koodi 1230), Metsälain (10§) mukainen erityisen tärkeä elinympäristö: karukkokankaita puuntuotannollisesti vähätuottoisempi kallio

Kuvio on puutonta merenrantakalliota (kuva 3), jolla esiintyy myös pienialaisia kivikoita. Kuvio on metsälain mukaista karukkokankaita puuntuotannollisesti vähätuottoisempaa kalliota ja Natura 2000 -luontotyyppityksen mukaista kasvipeitteistä merenrantakalliota, joka tosin ei ole edustavuudeltaan merkittävä. Rantakallioalue on hyvin näyttävä kokonaisuus vaihtelevine kivimuodostumineen. Virkistyskäyttäjien kannalta paikka on tosin tuulinen ja rantautuminen on joko jyrkkien tai laakeiden vesirajan kallioiden takia haastavaa.

Toimenpiteet: Kalliolla on pystyssä noin 20 rautatangoa (lpm n. 2 cm), jotka ovat vaaraksi kulkijoille. Rautatangot on sahattava kallion pintaa pitkin poikki ja kerättävä pois.

Kuva 3. Lerviksuddenin upeat rantakalliot houkuttelevat oleskelemaan, mutta rantautuminen on haastavaa niemen itä- ja eteläpuolella.

Kuvio 10

Pinta-ala 4,76 hehtaaria

Natura 2000 –luontotyyppi: Boreaalinen luonnonmetsä (koodi 9010), Metsälain (10§) mukainen erityisen tärkeä elinympäristö: karukkokankaita puuntuotannollisesti vähätuottoisempi kallio

Kuvio on mäntyvaltaista kalliometsää, jonka alasta vajaa puolet on kalliopintaa ja muu osuus kuivaa kangasta. Kuviolla on myös ketolaikkuja. Metsä on luonnontilaisen kaltainen, kehitysluokaltaan erirakenteinen ja vastaa Natura 2000 -luontotyyppityksen mukaista edustavuudeltaan hyvää boreaalista luonnonmetsää sekä metsälain mukaista karukkokankaita puuntuotannollisesti vähätuottoisempaa kalliota. Vallitsevan latvuskerroksen muodostavat männyt, jotka ovat noin 160-vuotiaita, 8-metrisiä ja läpimitaltaan 20 cm. Alikasvoksena on kohtalaisesti noin 60-vuotiaita kuusia, mäntyjä ja tervaleppiä. Pensaina on hieman pihlajaa. Puustoa on keskimäärin 75 m³/ha ja lahpuuta 2,4 m³/ha.

Metsikkö on hyvin kaunista, mutta vaikeakulkuista kallioisuuden ja jyrkän maaston vuoksi. Kuviolta on monin paikoin hyvin kaunis näköala merelle ja mm. Söderskärin majakalle. Kuviolla on neljä vierasmaapalstaa, joilla on sotilasarakenteita sekä lisäksi yksi kyseisten palstojen ulkopuolinen kallioon louhittu tykki. Lisäksi kuvion länsipäässä, kallion korkeimmalla kohdalla on paikallishistoriallinen nähtävyys, vuonna 1838 pystytetty puuristi. Pro Pörtö -kyläyhdistys on hoitanut nähtävyyttä ja pystyttänyt ristin ympärille ketjuaidan sekä opastaulun.

Toimenpiteet: [Metsä säilytetään luonnontilaisena, eikä toimenpiteitä tarvita.](#)

Kuvio 11

Pinta-ala 0,06 hehtaaria

Natura 2000 –luontotyyppi: Kivikkoranta (koodi 1220), Metsälain mukainen erityisen tärkeä elinympäristö: karukkokankaita puuntuotannollisesti vähätuottoisempi kivikko

Kuvio on kivikkorantaa, jolla kasvaa harvassa 80-vuotiasta tervaleppiä. Tervaleppien pituus on 9 metriä ja läpimitta noin 21 cm. Kivikkoranta on metsälain mukainen karukkokankaita puuntuotannollisesti vähätuottoisempi kivikko sekä Natura 2000 -luontotyyppityksen mukainen, mutta ei edustavuudeltaan merkittävä.

Ranta on tällä hetkellä hyvin roskainen, mutta muuten kaunis.

Toimenpiteet: [Kivikko siistitään, jotta sen edustavuus ja luonnontilaisuus parantuu. Kivikosta kerätään roskat ja romut, joita on arviolta 2 m³. Jätteiden pois kuljettamiseen tarvittaneen vene niiden raskauden tähden.](#)

Kuvio 12

Pinta-ala 0,17 hehtaaria

Kuvio on kuivahkoa puolukkatyyppin mäntyvaltaista kangasmetsää, jossa esiintyy kalliolaikkuja. Metsikkö on kehitysluokaltaan erirakenteista. Vallitsevien mäntyjen ikä on keskimäärin 140

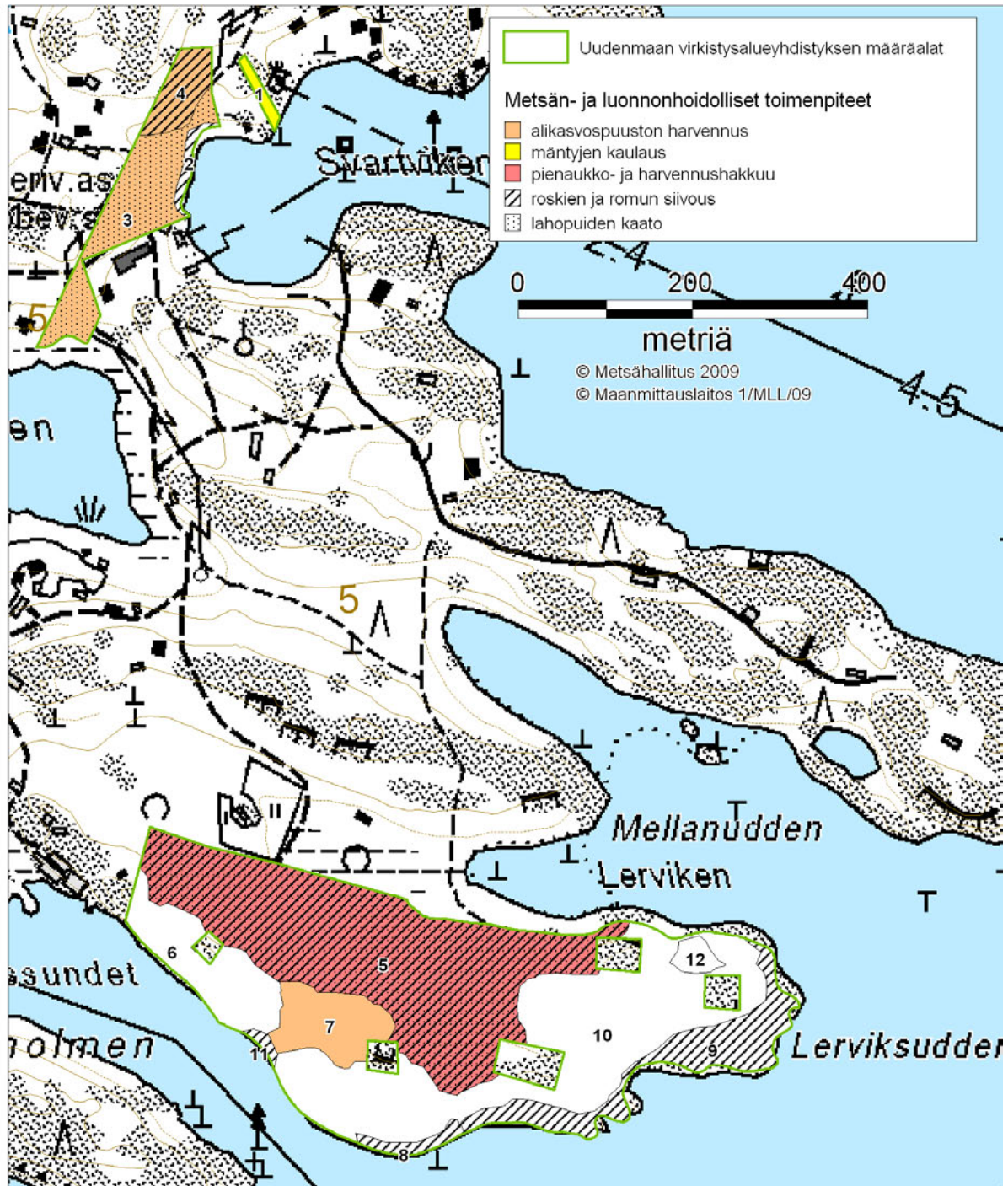
vuotta, pituus 13 metriä ja läpimitta 25 cm. Alikasvoksena esiintyy kuusta ja mäntyä sekä pensaina vähän pihlajaa. Puustoa on keskimäärin 120 m³/ha ja lahoppuuta 2,5 m³/ha.

Puusto on tässä pienehkössä kalliometsän ympäröimässä kangasmetsässä vanhaa ja tiheydeltään vaihtelevaa. Lahoppuun vähäisyyden ja puuston väljyyden vuoksi sitä lienee joskus käsitelty. Metsiköstä on näkymä merelle ja maapohja on pehmeäkö, joten paikka on sovelias teltan pystyttämiseen. Telttoja mahtunee enimmillään kymmenisen kappaletta.

Toimenpiteet: [Kuviolla ei tarvita toimenpiteitä. Tavoitteena on, että alue säilyy mahdollisimman luonnontilaisena lyhytaikaisista telttayöpymisistä huolimatta.](#)

Taulukko 2. Metsän- ja luonnonhoidon toimenpiteiden pääasialliset tavoitteet ja toteutuksen ajoitus.

kuvio	pinta-ala (ha)	toimenpide	pääasiallinen tavoite	suositeltu ajankohta	
				2009-2013	2009-2018
1	0,10	mäntyjen kaulaus/lahoppuun tuotto	monimuotoisuuden lisääminen		x
2	0,12	roskien ja romun siivous	yleinen luonnonhoito	x	
3	1,39	alikasvospuuston harvennus lahopuiden kaato	maisemanhoito turvallisuuden lisäys	x x	
4	0,48	alikasvospuuston harvennus roskien ja romun siivous	maisemanhoito yleinen luonnonhoito	x x	
5	6,29	pienaukko- ja harvennushakkuu lahopuiden kaato roskien ja romun siivous	monimuotoisuuden lisääminen turvallisuuden lisäys turvallisuuden lisäys	x x	x
7	0,91	alikasvospuuston harvennus	maisemanhoito		x
8	0,18	roskien ja romun siivous	yleinen luonnonhoito		x
9	1,40	roskien ja romun siivous	turvallisuuden lisäys	x	
11	0,06	roskien ja romun siivous	yleinen luonnonhoito	x	

Kartta 4. Metsän- ja luonnonhoidon toimenpiteet kuvioittain.

3.2 Virkistysalueen palvelurakenteet

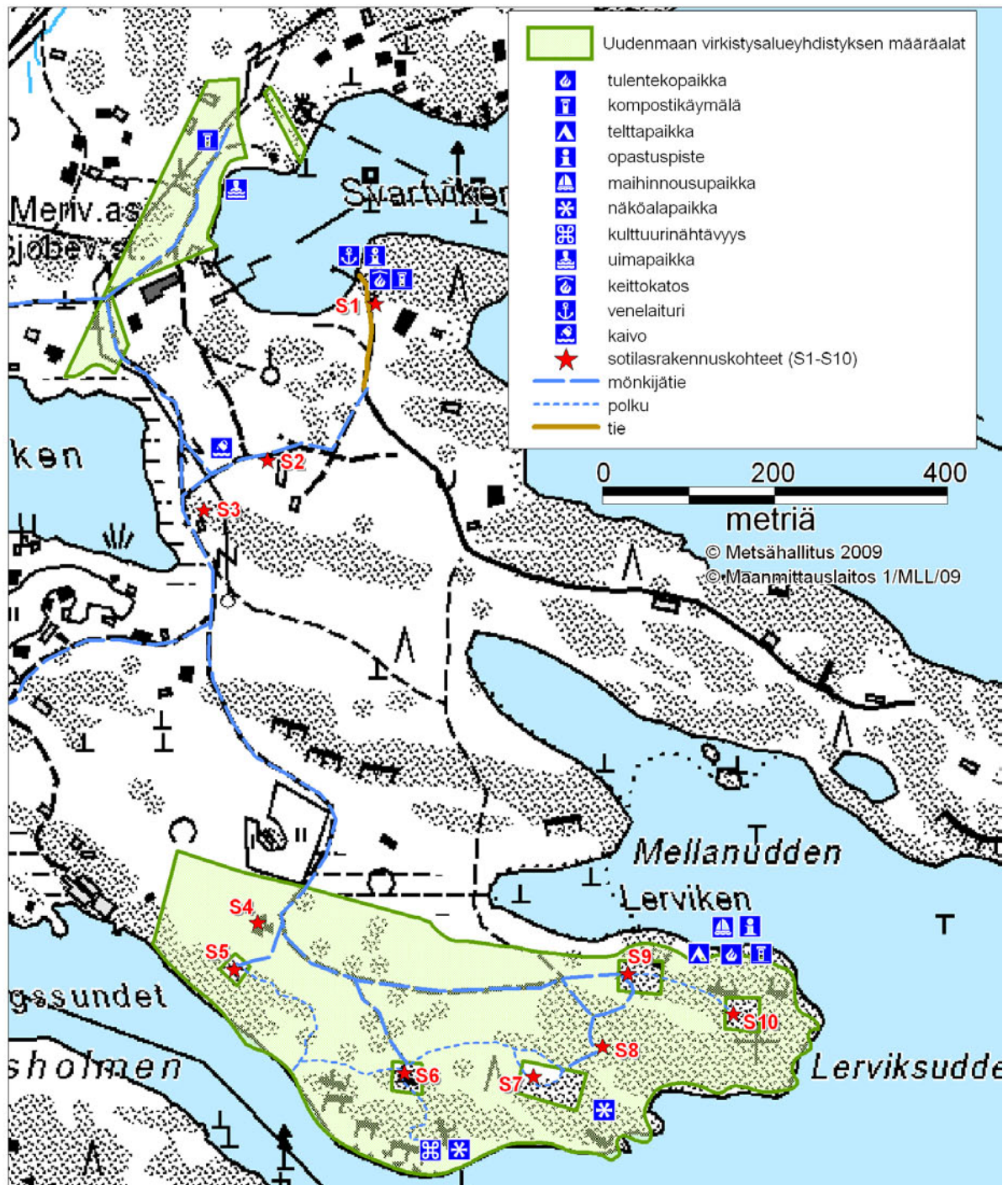
3.2.1 Yleistä

Virkistysalueen palvelurakenteilla on tärkeä rooli alueen viihtyvyydessä ja luonnontilaisuuden säilymisessä. Toimivilla rakenteilla ja järjestelyillä alue pysyy helpommin siistinä, kulumattomampana ja niillä tuodaan alueen parhaita puolia esiin. Virkistysalueen palvelurakenteet toimivat samalla myös eräänlaisena käyntikorttina ja asenne-esimerkkinä suhtautumisessa alueen luontoon ja sen kunnioittamiseen. Rakenteiden suunnittelussa ja teossa on kiinnitettävä erityisesti huomiota niiden luonnonläheiseen ja maisemakuvaan sopivaan tyyliin.

Osa virkistysalueen rakenteisiin ja reitteihin liittyvistä toimenpiteistä on erittäin kiireellisiä ja mieluiten ennen alueen avautumista toteutettavia (taulukko 3 ja 4). Alueella kokeillaan roskatonta retkeilyä, sillä muuten lienee vaikeaa välttyä runsaalta jätehuollon tarpeelta.

Pirttisaaren virkistysalueen jakautuminen kolmeen osa-alueeseen, venelaiturin syrjäinen sijainti, sotilaskäyttöhistoria sekä paikallisten asukkaiden huomiointi lisäävät tarvittavien palvelurakenteiden määrää. Sekä pohjois- että eteläosassa aluetta on oltava rakenteita, jotka vastaavat kävijöiden perustarpeisiin ja -tietämykseen. Lisäksi aluetta on yleisesti kehitettävä virkistysalueeksi ja alueella kulkua ohjattava viitoituksin, reittirakentein, opastein ja sotilasrakennuskohteiden turvallisuusratkaisuin.

Metsähallituksen laatima Pirttisaarta koskeva hoidon ja käytön suunnittelu on vielä kesken, mutta Metsähallitus on halukas sopimaan yhteistyöstä virkistyskäytön järjestelyissä, kuten opasteiden teossa ja alueen rakennusten hyödyntämisessä (suullinen tiedonanto: puistonjohtaja Tiina Niikkonen 20.3.2009). Metsähallitukselta löytyy myös muun muassa rakennuspiirustuskokoelma, jossa on esitelty erilaisia virkistyskäytön rakennuksia, niiden materiaaleja ja rakennuskustannuksia.

Kartta 5. Virkistysalueen käytön kannalta oleellisten sotilasrakennuskohteiden sijainnit ja suunnitellut levähdyspaikkarakenteet.

3.2.2 Levähdyspaikkarakenteisiin liittyvät toimenpiteet

Reittiliikenteen laiturit

Yhteysalus (Pirttisaari-Bodö liikenne Oy) pysähtyy nk. höyrylaiva- ja koululaitureilla sekä risteilyalus m/s J.L. Runeberg höyrylaivalaiturilla. Osa virkistysalueen käyttäjistä saattaa kulkea näillä aluksilla. Virkistysalueelle yhteysaluksella saapuvien kävijöiden kanssa sovitaan kuljetuksesta ns. armeijan laituriin Svartvikenissä (7.6.09 liikenneyhtiön ilmoitus/Rea Nyström)

Toimenpiteet: Laitureille laitetaan pienet karttataulut, joissa näkyy virkistysalueen sijainti ja varsinaisten opastuspisteiden sijainnit.

Venelaiturin lähiympäristö

Alue ja olemassa olevat rakennukset (sotilasrakennuskohde 1, kuva 4) ovat Metsähallituksen hallinnassa. Laituri on valtion Senaatti-Kiinteistön hallinnassa. Laiturin läheisyydessä on tasoitettu maa-alue, huonokuntoinen talo ja piharakennus, jossa on kaksi käymälää ja puuvajaa. Alue on roskainen eikä erityisen viihtyisä. Veneilijät kaipaavat kuitenkin yleensä rantauduttuaan mahdollisuutta ruokailuun ja levähtämiseen, ilman että tarvikkeita täytyy kantaa pitkiä matkoja.

Toimenpiteet: Alueen hoidosta ja kehittämisestä sovitaan Metsähallituksen kanssa. Laiturin käytöstä sovitaan Senaatti-Kiinteistöt-yhtiön kanssa. Tarpeellista olisi, että alue siivotaan, talon ovet lukitaan ja ikkunat suojataan, mikäli taloa ei muuten pureta tai kunnosteta. Roskia on arviolta 3 jätessäkillistä.

Tasoitettulle maa-alueelle, jossa jo ennestään on pidetty nuotiota, rakennetaan metsäpalovaroituksen aikanakin käytettävissä oleva keittokatos ja penkit. Lisäksi tarvitaan kompostikäymälä, puusuoja ja opastaulu, jossa kerrotaan reiteistä, luonnosta, historiasta, säännöistä ja jokamiehen oikeuksista. Opastaulu laaditaan yhteistyössä Metsähallituksen kanssa. Olemassa olevan piharakennuksen käymälöiden ja puuvajojen hyödyntämismahdollisuus ja laiturin kunnostustarve selvitetään ja niiden käytöstä laaditaan Metsähallituksen ja Senaatti-Kiinteistöjen kanssa sopimus. Samoin menetellään myös läheisen kaivon mahdollisen käyttöönoton kanssa. Kävijämäärän seuraamiseksi olisi keittokatokselle hyvä laittaa vieraskirja tai laiturilta lähtevän tien varteen asentaa kävijälaskuri.

Kiireellisessä ensivaiheessa puuvajan ja talon ovet sekä ikkunat lukitaan. Laituria ja käymälöitä voi aluksi käyttää korjaamattominakin, kunhan käymälät siivoaa ja huoltojärjestelyt ovat selvät. Ensivaiheessakin on paikalle hyvä saada väliaikainen opaste, jossa on kartta ja jossa kerrotaan reittiviitoituksesta, sotilasrakenteiden turvattomuudesta sekä

MH:n mailla kulkemisen välttämisestä luonnonsuojelullisista ja turvallisuuteen liittyvistä syistä. Myöhemmin virallisen opastaulun laadinnan yhteydessä tilanne voi kulkusuosituksen osalta olla toinen.

Kuva 4. Svartvikenin entiseen puolustuvoimien venelaituriin (vas.) mahtuu arviolta 4-7 venettä ja rannassa on tilaa keittokatokselle. Hieman ylempänä (oik.) on ränsistynyt talo ja piharakennus, jonka päädyissä on kaksi vessaa ja puuvajaa.

Svartvikenin hiekkarannan lähiympäristö

Alueella on hiekkaranta ja tanssilava pihapiireineen. Tanssilavaa vuokraa Pro Pörtö – kyläyhdistys.

Toimenpiteet: Tanssilavan pihapiiriin rakennetaan kompostikäymälä, jota voivat käyttää sekä tanssilavan että virkistysalueen käyttäjät. Kompostikäymälän rakentaminen ei tosin ole välttämätöntä eikä kiireellistä. Uimapaikaksi sopivan hiekkarannan ohi kulkevan Pirttisaarentien varteen tehdään suppea opaste, jossa kerrotaan että paikassa saa uida ja kehoitetaan välttämään veneillä rantautumista (luonnohoidollisista ja viihtyvyyssyistä). Myös tulen teko ohjataan tulentekopaikoille ja wc:n sijainnista tiedotetaan. Opastaulussa voisi olla myös luontotieto-osio, jossa kerrotaan esimerkiksi hiekkarantojen muodostumisesta, lajistosta, suojelusta ja määrästä Suomen rannikolla.

Lerviksudden

Alue on virkistysalueen suurin ja luonnontilaisin osa-alue. Alueella on 7 sotilasrakennekohdetta sekä muuna kulttuurihistoriallisena nähtävyytenä puuristi (kuva 5). Lerviksuddenin rannat ovat veneiden rantautumisen kannalta hankalia, joko mataluuden tai kallioiden jyrkkyyden vuoksi. Lisäksi etelä- ja itärannat ovat tuulille ja väyläliikenteen aalloille alttiina. Lerviksuddenin niemen pohjoisrannalla on kuitenkin suojaisempi paikka (ks. kartta 5), jossa veden syvyys heti rannassa oli tammikuussa 2009 noin 0,5 m. Tälle

paikalle on rantautuminen mahdollista kiinnityslenkkien avulla. Mahdollisen laiturin rakentamista harkittaessa on otettava huomioon paikan kuuluminen maisemansuojelun kannalta arvokkaaseen luonnonmaisema-alueeseen (Kärkkäinen 2006, Porvoon kaupunki 2008), jossa maisemakuvaa ei saisi turmella.

Toimenpiteet: Niemen kärjen pohjoisrannalle, tasaisemman mäntykankaan (kuvio 12) tuntumaan (kartta 5) keskitetään virkistysalueen päälevähdyspaikka. Paikalle rakennetaan mereltä katsottuna mahdollisimman huomaamaton kompostikäymälä, puusuoja ja keittokatos. Tulisijan on hyvä olla sellainen, että siinä on mahdollista pitää tulta myös metsäpalovaroituksen aikana. Kompostikäymälä ja puusuoja rakennetaan sotilasrakennuskohteen 9 (S9) ja sinne tulevan kärrytien läheisyyteen tai vaihtoehtoisesti mairinnoispaikan läheisyyteen riippuen huollon järjestämisestä vesitse tai maitse. Rantakallioon porataan sopiviin paikkoihin veneiden kiinnityslenkkejä. Puusuojalta ja käymälältä ohjataan kulku keittokatokselle sopivia reittejä pitkin, jotta kulku ohjautuisi niille ja herkkä maapohja välttyisi liialliselta kulumiselta. Paikan kulumista voidaan ehkäistä pitkospuuratkaisuin, mikäli käyttö on runsasta. Lisäksi keskeiselle paikalle esim. puusuojan ja käymälän läheisyyteen rakennetaan opastaulu Metsähallituksen kanssa yhteistyössä, jossa kerrotaan mm. reiteistä, luonnosta (tyypillisestä lajistosta), historiasta ja jokamiehenoikeuksista. Karttapiirroksessa reiteistä voidaan esittää vaativuusasteen mukainen väritys (myös polkuviitoissa esim. punainen ja sininen täplä).

Kiireellisessä ensivaiheessa pystytetään rantautumispaikan läheisyyteen samanlainen väliaikainen opaskyltti, kuin Svartvikenin venelaiturillekin. Kompostikäymälän valmistumiseen saakka opasteissa kerrotaan myös tutkatornin (S6) huussin sijainnista. Huussin huolto on tosin järjestettävä ja huussista hankkiuduttava eroon mahdollisimman pian sen epäesteettisyyden tähden.

Kullekin Lerviksuddenin sotilasrakennuskohteelle rakennetaan nimikyltti sekä toisistaan eroaville kohteille (tykki, tutkatorni, sortunut bunkkeri) laaditaan pienimuotoinen sotahistoriallinen esittelytaulu mahdollisine piirustuksineen. Asiassa voisi tiedustella Museoviraston halukkuutta yhteistyöhön. Metsähallituksen arkeologi tulee kesällä 2009 inventoimaan Pirttisaaresta mm. kaikki sotilasrakennuskohteet.

Kahdelle näköalapaikalle (puuristin vierä ja sotilasrakennuskohteen 7 edusta) rakennetaan maisemaan sopiva puupenkki sekä lisäksi toiselle paikalle tehdään esittelytaulu, jossa kerrotaan esim. merilinnuista, arktisesta muutosta tai maisemassa näkyvistä kohteista, kuten Söderskäristä.

Kuvion 11 kivikkorannan tuntumaan laaditaan esittelytaulu, jossa kerrotaan kivikkorannan luontotyyppistä (lajeista ja mm. roskien kerääntymisestä).

Lerviksuddenin virkistysalueen ja läntisen yksityismaan välille rakennetaan kevyt aita noin 60 m matkalle rannasta alkaen, jotta virkistysalueen käyttäjät eivät harhautuisi mökin tontille.

Kuva 5. Lerviksuddenin jylhillä kallioilla on 1800-luvulla pystytetty muistoristi. Maisema on tältä Korsberget-nimen saaneelta kalliolta upea ja horisontissa erottuu Söderskärin majakka.

Taulukko 3. Yhteenvedo levähdyspaikkarakenteisiin liittyvistä toimenpiteistä ja toteutusajankohdista.

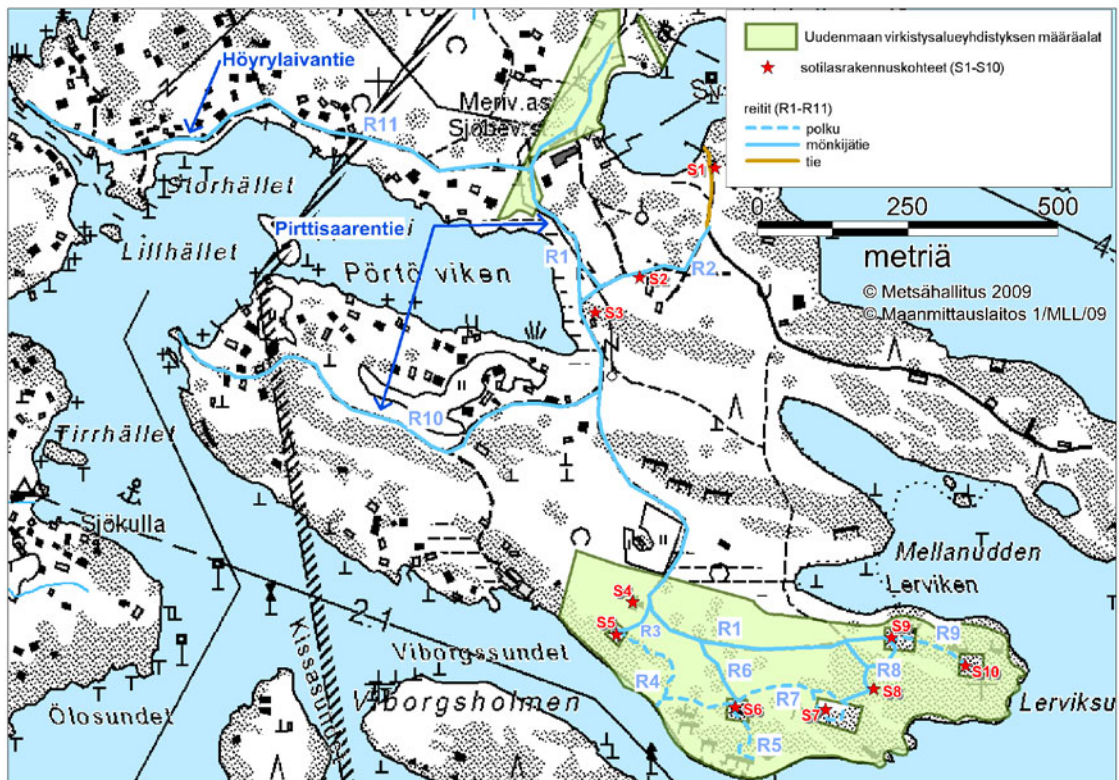
kohde	toimenpide	pääasiallinen tavoite	suositeltu toteutusajankohta		
			2009	2009-2011	2009-2018
reittiliikenteen laiturit (1-2 kpl)	suppea opaste	kulkuopastus	x		
venelaiturin lähiympäristö	väliaikainen opastaulu	yleinen opastus	x		
	laaja opastaulu	yleinen opastus		x	
	sopimus	Metsähallituksen rakennusten käyttö	x		
	keittokatos ja penkit	virikistyskäytön palvelu			x
	väliaikaisen käymälän kunnostus	virikistyskäytön palvelu	x		
	käymälä	virikistyskäytön palvelu			x
	kävijäkirja tai -laskuri	kävijämäärän seuranta			x
siivous	viihtyvyyys	x			
laiturin korjaus	rantautuminen			x	
uimapaikan lähiympäristö	suppea opaste	yleinen opastus		x	
	siivous	viihtyvyyys		x	
	käymälä	virikistyskäytön palvelu			x
Lerviksudden	väliaikainen opastaulu	yleinen opastus	x		
	laaja opastaulu	yleinen opastus		x	
	väliaikaisen käymälän kunnostus	virikistyskäytön palvelu	x		
	käymälä	virikistyskäytön palvelu			x
	puusuoja	virikistyskäytön palvelu			x
	1-2 nuotiopaikkaa ja penkit	virikistyskäytön palvelu			x
	oikeuden varmistus	veneiden kiinnityslenkkien asennus	x		
	kiinnityslenkkien asennus	rantautuminen			x
	näköalapaikkojen penkit 2 kpl	virikistyskäytön palvelu			x
	nimikyltit ja esittelyt	sotilashistoriallinen opastus			x
	suppea opaste 2 kpl	luonto-opastus			
	aita	kulun ohjaus			x
koko alue	huolto	viihtyvyyys ja järjestys	x		

3.2.3 Reitteihin liittyvät toimenpiteet

Virkistysalueen reiteillä on suuri merkitys alueen käytön ohjaamisen ja käyttäjien viihtyvyyden kannalta. Selkeät ja helppokulkuiset reitit houkuttelevat kulkemaan niillä, jolloin ympäröivä luonto säästyy luonnontilaisempaan. Myös saaren asukkaiden kannalta on varmasti mieluisaa, että virkistyskäyttäjät viihtyvät heille tarkoitetulla alueella.

Alueen kärrytie- ja polkuverkosto on melko hyvässä peruskunnossa ja kulkuyhteys virkistysalueen pohjois- ja eteläosan välillä on olemassa. Virkistyskäytön onnistumisen ja ohjaamisen kannalta on kuitenkin paljon toimenpiteitä vaativia seikkoja. Alueen avautumisen nopea aikataulu huomioon ottaen ovat tärkeät kulkuyhteydet laiturilta pohjois- ja eteläalueelle merkittävä väliaikaisesti esimerkiksi kuitunauhalla. Tämä on tärkeää, sillä Pirttisaarissa on paljon polkuja, joista osaa ei ole merkitty karttaan. Lisäksi alueella on paljon sotilasrakennelmia, joiden turvallisuudesta ei ole vielä selvyttä ja joiden vuoksi on hyvä, että kulku ohjataan ensi vaiheessa niitä vältellen.

Tärkeimpien reittien valmistelun jälkeen reitistöä voidaan asteittain kehittää ja laajentaa. Reitistön kunto on hyvä tarkistaa säännöllisesti ja etenkin muutaman vuoden sisällä alueen käytön alettua, jotta reitit säilyvät helppokulkuisina. Alla on esitetty kustakin reitistä havainnollistus (kartta 6), kuvaus ja toimenpidesuunnitelma sekä lopuksi kuvattu myös mahdollisia lisäreittejä. Toimenpiteiden yhteenveto ja toteutuksen ajankohdat on esitetty taulukossa 4.

Kartta 6. Virkistysalueen reittilinjaukset. Reitit 10 ja 11 (R10-11) ovat keskenään vaihtoehtoisia.

Reitti 1, ns. yhdysreitti (R1)

Reitti yhdistää virkistysalueen pohjois- ja eteläosan kulkién Svartvikenissä Pirttisaarentietä ja haarautuen Pörtö vikenin eteläosassa kohti Lerviksuddenin niemeä. Se on noin 1,5 m leveää helppokulkuista ja kohtuullisen hyväkuntoista mönkijätietä, jonka pituus on noin 1,6 km. Reitti kulkee pääasiassa Metsähallituksen ja Uudenmaan virkistysalueyhdistyksen mailla, mutta sivuaa noin 100 metrin matkalla kiinteistön 638-450-1-576 rajaa sekä kulkee noin 115 metrin matkan kiinteistöjen 638-450-1-570/2 ja 638-450-1-60 välisellä rajalla. Tämä reitti on alkuvaiheessa ainoa vaihtoehto Svartvikenin ja Lerviksuddenin välille, sillä itäisempi rantoja kiertävä reitti ei näy paikoin maastossa, sen reitillä on vaarallisia sotilasrakenteita (mm. maaperältään pilaantunut ampumarata ja luhistuva rakennus) ja tulviva lahti.

Toimenpiteet: Reitin maanomistajilta kysytään mielipidettä reitin käyttöön. Reitille tehdään viitoitus, joka ensi alkuun hoidetaan kuitunauhalla ja sitten parhaaksi katsotulla tavalla esim. puisin viitoituksin risteyksissä. Reitin varrelta kerätään roskat ja maassa makaavat kaksi vanhaa sähkötolppaa. Toinen tolppa on merivartioston pohjoispuolella ja toinen entisen sotilaskodin (sotilasrakennuskohde 3) risteuksen kohdalla. Tolppien materiaalia voisi mahdollisesti hyödyntää virkistysalueen rakennuskohteissa.

Reitti 2 (R2)

Reitti kulkee entiseltä puolustusvoimien laiturilta ensin uudehkoa metsäautotietä ja sitten noin 1 m leveää kohtuullisen hyväkuntoista mönkijätietä sotilasrakennuskohde 2 (S2) ohitse, johon kuuluvat varastorakennukset ja kaivo Pirttisaarentielle. Reitti on helppokulkuinen ja noin 400 m pitkä.

Toimenpiteet: Reitille tehdään viitoitus, joka ensi alkuun hoidetaan kuitunauhalla ja sitten parhaaksi katsotulla tavalla esim. selkein puisin viitoituksin risteyksissä. Reitin varrelta ja laiturin lähistä kerätään roskat, joita on noin 5 jätessäkillistä.

Reitti 3 (R3)

Reitti haarautuu yhdysreitiltä sotilasrakennuskohde 4 (S4), eli sortuneen bunkkerin ohitse sotilasrakennuskohde 5. Reitti on 1,5 m leveää helppokulkuista ja kohtuullisen hyväkuntoista mönkijätietä ja pituudeltaan noin 75 m.

Toimenpiteet: Reitille tehdään viitoitus.

Reitti 4 (R4)

Reitti kulkee sotilasrakennuskohteelta 5 kuvion 11 kautta sotilasrakennuskohteelle 6 (S6). Reitti on melko vaikeakulkuinen ja maastossa huonosti erottuva kapea polku, jonka pituus on noin 300 metriä. Se kulkee kauniin kalliometsän, erirakenteisen metsän sekä kivikkorannan kautta tarjoten hienon tiivistelmän Lerviksuddenin luonnosta.

Toimenpiteet: Polun reunoilta raivataan polulle kaartuvat oksat ja pienpuusto sekä kaatuneisiin puihin sahataan kulkuväylä. Polku merkitään maastoon esim. puihin maalattavin merkinnöin. Lähellä sotilasrakennuskohdetta 6 on polun pielessä ruosteinen tynnyri, joka toimitetaan pois.

Reitti 5 (R5)

Reitti kulkee kalliometsässä sotilasrakennuskohteelta 6 (ent. tutkatorni) paikallishistorialliselle puuristille. Reitin polku on kulunut, vaikeakulkuinen ja noin 100 m pitkä. Polulla on useita sivupolkuja.

Toimenpiteet: Polku merkitään maastoon esim. puihin maalattavin merkinnöin ja polun alku merkitään viitoituksella. Polun vaikeakulkuisuutta helpotetaan ja herkän kasvillisuuden kulumista estetään tukevin puuportain. Portaita tai luiskia rakennetaan resurssien riittävyyden mukaan, jopa 50 m matkalle. Vähäiset rautaromut kerätään pois.

Reitti 6 (R6)

Reitti haarautuu yhdystieltä sotilasrakennuskohteelle 6. Reitti on helppokulkuista ja melko hyväkuntoista 1,5 m leveää mönkijätietä. Reitin pituus on noin 120 m.

Toimenpiteet: Reitille tehdään viitoitus.

Reitti 7 (R7)

Reitti kulkee sotilasrakennuskohteelta 6, kohteelle 7 (S7) selvänä ja helppokulkuisena polkuna, jonka pituus on noin 200 m.

Toimenpiteet: Reitille tehdään viitoitus ja sen puolivälin läheisyydestä puretaan vanha lautavaja sekä reunoilta kerätään roskat, joita on yhden jätesäkillisen verran.

Reitti 8 (R8)

Reitti kulkee sotilasrakennuskohteelta 7 kohteen 8 (S8) kautta sotilasrakennuskohteelle 9 (S9) helppokulkuista ja melko hyväkuntoista, n. 1,5 m leveää mönkijätietä pitkin. Reitti on noin 150 m pitkä ja sen reunoilla on kauniita, kelottuvia ja säästettäviä mäntyjä.

Toimenpiteet: Reitille tehdään viitoitus ja sen puolivälin läheisyydessä olevat lahot ja naulaiset sahapukit toimitetaan pois. Lisäksi reitin reunoilta kerätään roskat, joita on yhden jättesäkillisen verran.

Reitti 9 (R9)

Reitti kulkee kapeaa, mutta helppokulkuista polkua pitkin sotilasrakennuskohteelta 9 kohteelle 10 (S10) ja Lerviksuddenin niemeen. Sen pituus on noin 100 m.

Toimenpiteet: Reitille tehdään viitoitus ja vähäiset roskat kerätään polun varrelta.

Reitit 10–11 (R10-R11)

Reitit kulkevat yhdysaluslaitureilta virkistysalueelle yksityishenkilöiden mailla olevia mönkijätietä pitkin.

Toimenpiteet: Kummankin tai vain toisen reitin käytöstä sovitaan kyläyhdistyksen ja maiden omistajien kanssa. Reiteille laitetaan viitoitus virkistysalueelle ja sen opastuspisteisiin.

Lisäreitit

Edellisten reittien lisäksi voidaan myöhemmässä vaiheessa harkita lisäreittiä Svartvikin ja Lerviksuddenin välille, sekä kolmen lyhyehkön luontopolun tekoa. Lerviksuddenin ja Svartvikin venelaiturin välillä kulkevan reitin nopea käyttöönotto olisi suotavaa, mutta sitä ennen on reitin varrella oleva luhistuva rakennus ja ampumarata saatettava turvallisiksi. Lisäksi reitti ei näy tällä hetkellä kaikin paikoin maastossa, joten sitä on avattava tai ainakin viitoitettava hyvin.

Yksi mahdollisista luontopoluista kiertäisi Svartvikin hiekkarannan pohjoispuolella olevalla rannalla ja osin luonnontilaisella metsäalueella noin 250 m lenkin. Luontopolun ansiosta metsikön monimuotoisuudelle tärkeää lahopuuta ei myöskään todennäköisesti kerättäisi polttopuiksi niin herkästi. Polku palvelisi Svartvikin virkistysalueen käyttäjiä ja hiekkarannalla kävijöitä. Se tarjoaisi katsauksen metsätunnelmaan, jota tällä pohjoisella osa-alueella kävijät eivät välttämättä koe. Kyseinen metsäalue on osin Metsähallituksen hallinnassa. Toinen mahdollisista lisäpoluista alkaisi entiseltä puolustusvoimien venelaiturilta (S1) ja kulkisi noin 450 metrin pituisen lenkin sen itäpuolisella Metsähallituksen omistamalla

metsä-, kallio- ja ranta-alueella. Polun varrella olisi mm. hyvin kaunis hiekkaranta. Hiekkarannan luonnontilaisuus ja lajisto tosin pitäisi inventoida, jotta selviäisi onko hiekkaranta mahdollisesti luonnonsuojelulain mukainen ja suojelua vaativa. Inventoinnilla selviäisi myös kulun ja käytön ohjauksen tarve. Kolmas poluista alkaisi sotilasrakennuskohteelta 5 ja tekisi noin 200 m pituisen lenkin sen lännenpuoleisessa kalliomännikössä. Tällöin olisi tärkeää että ehdotettu aita tontin rajalla olisi valmis ja estäisi siten retkeilijöitä harhautumasta rajan lähellä sijaitsevan mökin pihaan.

Taulukko 4. Yhteenvetotaulukko reitteihin liittyvistä toimenpiteistä ja niiden suositeltu toteutusajankohta.

kohde	toimenpide	pääasiallinen tavoite	suositeltu ajankohta		
			2009	2009-2011	2009-2018
reitti 1	sopimus	maanomistajien lupa reitillä kulkuun	x		
	väliaikainen viitoitus	kulkuopastus	x		
	viitoitus	kulkuopastus		x	
reitti 2	väliaikainen viitoitus	kulkuopastus	x		
	viitoitus	kulkuopastus		x	
reitti 3	viitoitus	kulkuopastus		x	
reitti 4	polun merkintä	kulkuopastus		x	
	puuston raivaus polulta	kulun ohjaus		x	
	siivous	viihtyvyys			x
reitti 5	polun merkintä	kulkuopastus		x	
	portaat ja luiskat	kulun ohjaus ja turvallisuus		x	
	siivous	viihtyvyys			x
reitti 6	viitoitus	kulkuopastus		x	
reitit 7-9	viitoitus	kulkuopastus		x	
	siivous	viihtyvyys ja turvallisuus		x	
reitit 10-11	sopimus	maanomistajien lupa reitillä kulkuun	x		
	väliaikainen viitoitus	kulkuopastus	x		
	viitoitus	kulkuopastus		x	

3.3 Sotilasrakenteet ja -rakennuskohteet

Alueen sotilaskäytön jäljet näkyvät yhä selkeästi maastossa. Uudenmaan virkistysalueyhdistyksen ja etenkin Metsähallituksen mailla on runsaasti erilaisia sotilaskäyttöön liittyviä hoitamattomia rakennuksia, rakenteita, pilaantuneita maa-alueita ja esineistöä. Nykyisellään alueella on paljon turvallisuusriskejä ja koko alue tulisikin pikimmiten saattaa yleisölle turvalliseksi. Vastuu turvallisuudesta on puolustusvoimilla.

Entisen sotilasalueen rajoilla on yhä nykyisin myös alueella liikkumisen kieltäviä kylttejä. Ne pitäisi poistaa ainakin virkistysalueyhdistyksen mailta ja muualtakin viimeistään sitten, kun turvallisuusriskit on alueelta poistettu. Osa kylteistä on vanhoja ja niillä lienee museoarvoa.

Sotilaskäyttöhistoria herättää mielenkiintoa ja antaa omaleimaisen piirteensä alueelle. Alla kuvaillaan virkistysalueyhdistyksen mailla olevat tai suunniteltuihin reitteihin kiinteästi liittyvät kohteet ja niihin liittyvät turvattomuuden vähentämiseksi tehtävät ensitoimenpiteet. Sotilasrakennuskohteet näkyvät myös reitteihin ja palvelurakenteisiin liittyvissä kartoissa (kuvat 5 ja 6).

Sotilasrakennuskohde 1 (S1)

Kohteessa on venelaituri, puutalo ja piharakennus, joiden kuvaus ja niihin liittyvät toimenpiteet on esitetty venelaiturin levähdyspaikkarakenteiden esittelyn yhteydessä. Kohde on Metsähallituksen maalla.

Sotilasrakennuskohde 2 (S2)

Kohteessa on kaksi varistorakennusta ja niiden läheisyydessä suuri betonirenkaista tehty kaivo. Kohde on Metsähallituksen maalla. Varastot ovat osittain auki ja ne pitäisi lukita. Kaivon ja siitä pintavetona menevää jakelujärjestelmän kuntoa ja käyttöä virkistysalueen kävijöiden juomavesipisteenä voidaan selvittää.

Sotilasrakennuskohde 3 (S3)

Kohteessa on entinen sotilaskotina toiminut talo, joka on Metsähallituksen maalla. Talo on lukitsematon. Turvallisuussyistä ja ilkvallan estämiseksi talo tulisi ensitilassa lukita ja ikkunat peittää. Mikäli rakenteet sallivat, voi talon kunnostamista museoksi tms. harkita.

Sotilasrakennuskohde 4 (S4)

Kohteessa on sortunut kivinen sotilasrakennelma, jota olen kutsunut sortuneeksi bunkkeriksi. Kohde on mielenkiintoinen ja se tuodaan esiin puuston hoidolla (kuvio 5). Kohde on virkistysalueyhdistyksen maalla.

Sotilasrakennuskohde 5 (S5)

Kohteessa on kallioon louhittu rannikkotykki betonisuojuineen. Kohde on Metsähallituksen maalla. Tykin puuovi ja luukku ovat auki. Ovet tulee sulkea, sillä tykille ei voi turvallisuussyistä päästää yleisöä ilman valvontaa. Luonnonhoidollisena lisätoiveena voi puolustusvoimille esittää bunkkeriluolastoon menevien aukkojen sulkemisen yhteydessä, että mahdollisia lepakoita varten jätetään muutaman sentin kokoiset aukot. Lepakkoharrastajat ovat havainneet lepakoiden käyttävän entisiä sotilasluolastoja talvehtimispaikkoinaan.

Sotilasrakennuskohde 6 (S6)

Kohteessa on entinen tutkatorni (kuva 6), puuvaja, käymälä, varastolaatikko sekä varavoimakoneen mökki. Kohde on Metsähallituksen maalla. Torni on lukittu ja avaimet on ainakin kyläyhdistyksen Henry Mansnerilla, joka kertoi kyläläisten olevan kiinnostuneita tornin kunnostamisesta. Tornin rappaus on huonokuntoinen ja jotta rappaus ei tippuisi alla olevien päälle, torni on ympäröitävä aidalla. Myös varastolaatikon ja varavoimakoneen mökin alue on aidattava, sillä siinä on todettu öljystä pilaantunutta maata 2x2 m alalla (Karjalainen 2007), eikä paikkaa ole vielä puhdistettu.

Kuva 6. Entinen tutkatorni olisi oivallinen luonnon tarkkailupaikka, mutta se kaipaa kunnostusta.

Sotilasrakennuskohde 7 (S7)

Kohteessa on kallioon louhittu laaja bunkkeri ja tykin tyhjä sija (n. 5 x 5 m). Kohde on Metsähallituksen maalla. Bunkkeriin pääsee tykin sijan aukosta. Tykkisijaa suojannut lautakatto on lahonnut ja romahtanut. Tykkisija on aidattava putoamisen ja bunkkeriin menon estämiseksi. Myöhemmin aukkoon voi rakentaa oven ja siivota sijan.

Sotilasrakennuskohde 8 (S8)

Kohteessa on rannikkotykki, ilmastointikuilu ja bunkkeri. Kohde on virkistysalueyhdistyksen maalla. Bunkkeri on luultavasti yhteydessä kohteen 7 bunkkeriin ja sen puuovi täytyy lukita. Ilmastointikuiluun voi pudota ja siihen on rakennettava kansi, sillä nykyisin sitä peittävät vain lahot laudat.

Sotilasrakennuskohde 9 (S9)

Kohteessa on kallioon louhittu tykin tyhjä sija (n. 5 x 5 m) ja bunkkeri. Kohde on Metsähallituksen maalla. Bunkkerin ovi on lukittu, mutta sisään pääsee tykin sijan aukosta. Tykkisijaa suojannut lautakatto on lahonnut ja romahtanut. Tykkisija on aidattava putoamisen ja bunkkeriin menon estämiseksi. Myöhemmin aukkoon voi rakentaa oven ja siivota sijan sekä viedä rautaputket pois bunkkerin eteisestä.

Sotilasrakennuskohde 10 (S10)

Kohteessa on kivinen ampumasuoja tms. ja lahonneen pienrakennuksen jäänteet. Kohde on Metsähallituksen maalla. Kohteessa on 1-2 mönkijän peräkärrelystä rautaromua, mutta siivoamista ei tarvitse tehdä ensitilassa.

3.4 Huolto ja valvonta

Virkistysalueen palvelurakenteiden huollon järjestäminen on tarpeen alueen kunnossapidon, viihtyvyyden ja järjestyksen säilymisen takia. Huolto olisi hyvä olla järjestettynä heti alueen avautumisesta lähtien. Palvelurakenteiden lopullisessa sijoittelussa voidaan ottaa huomioon aiotaanko huolto järjestää veneellä vai mönkijällä liikkuen. Kumpikin vaihtoehto on mahdollinen. Pirttisaaren kaukaisesta sijainnista ja vakituisesta asutuksesta johtuen lienee käytännöllistä, että huollosta vastaisi paikallinen taho.

4 Lähteet

Ahlfors, F. 2006: Pirttisaaren sotilasalueen kasvit 2004-2005. Sotilasalueen inventoinnin tulokset sekä vertailu muualla Pirttisaarella ja lähisaarilla kasvaviin kasveihin. Julkaisematon käsikirjoitus. 50 s.

Eniro 2009: Yrityshaku <<http://keltaisetsivut.eniro.fi/>>. (Selattu 2.4.2009)

Heino, R. ja Hellsten, E. 1983: Tilastoja Suomen ilmastosta 1961-1980. Liite Suomen meteorologiseen vuosikirjaan Nide 80, osa 1a. Helsinki.

Ilmatieteen laitos 1991: Tilastoja Suomen ilmastosta 1961-1990. Liite Suomen meteorologiseen vuosikirjaan Nide 90, osa 1-1990. Helsinki. 125 s.

Karjalainen, E. 2007: Puolustushallinnon Rakennuslaitoksen teettämä maaperän pilaantuneisuustutkimus. Pirttisaari, Porvoo. Ramboll Finland Oy.

Kärkkäinen, J. 2006: Onaksen saariston luonto- ja maisemaselvitys. Porvoon kaupunki/Suunnittelukeskus Oy. 39 s. Saatavissa:
<http://www.porvoo.fi/easydata/customers/porvoo/files/kaavoituspdf/onasluonto_ja_maisema_sel040706.pdf>. (Luettu 7.1.2009)

Lindblad, E. ja Mikander, G. 1972: Monografi över Pörtö Ögrupp. Från äldsta kända fram till utgången av år 1962. Pro Pörtö r.f., Porvoo. 235 s.

Meriluoto, M. ja Soininen, T. 1998: Metsäluonnon arvokkaat elinympäristöt. Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio, Hämeenlinna. 192 s.

Porvoon kaupunki 2008: Onaksen saariston osayleiskaava, Lähtökohdat 28.2.2008. Saatavissa:
<http://www.porvoo.fi/easydata/customers/porvoo/files/kaavoituspdf/Onaksen_oyklahtokohdat050408_kuvat_300.pdf>. (Luettu 7.1.2009)

Rassi, P., Alanen A., Kanerva, T. ja Mannerkoski, I. (toim.) 2001: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 432 s.

Ympäristöhallinto 2008: Hertta- järjestelmä <<http://Taxonmh.ymparisto.fi/>>. (Luettu 3.1.2009)

Ympäristöministeriö 1992: Arvokkaat maisema-alueet. Työryhmän mietintö 66/1992. Ympäristöministeriö. 204 s.